

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE COĞRAFYA
KONULARININ ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİNE İLİŞKİN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Gökmen SALİK

(Yüksek Lisans Tezi)
Eskişehir, 2007

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE COĞRAFYA KONULARININ ÖĞRETİMİNDE
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİNE İLİŞKİN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Gökmen SALİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Handan DEVECİ

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Haziran 2007

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE COĞRAFYA KONULARININ ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Gökmen SALİK

İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Haziran 2007

Bireyin toplumsallaşmasını sağlayan ve bireye yaşantı kazandırmayı amaç edinen Sosyal Bilgiler, birbirinden farklı hedefleri olan disiplinleri içerir. Coğrafya da bu disiplinlerden biridir. Bireylerin yaşadıkları çevreyi tanınması, yararlandığı doğal kaynakların sınırsız olmadığını ve bir gün tükenebileceğini bilmesi, ayrıca kendi yaşadığı ülkesinin diğer ülkelere göre farklarını tanınması, ilk kez gittiği bir yeri hiç sorun yaşamadan gezebilmesi ancak Coğrafyayı yeterince bilmesi ile olabilir.

Bu araştırmada Sosyal Bilgiler derslerine giren öğretmenlerin, Coğrafya konularının öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma tarama modelinde ve 2005-2006 öğretim yılında Eskişehir il merkezinde Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 14 ilköğretim okulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmada 22 Sosyal Bilgiler Öğretmeni ile görüşülmüştür.

Araştırma verileri, öğretmen görüşlerini derinlemesine ortaya çıkarması amacı ile nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmış ve elde edilen veriler sayısallaştırılarak yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre; Sosyal Bilgiler dersinde Coğrafya konularının öğretiminde yaşanan en önemli sorunlardan biri sınıfların

kalabalık olmasıdır. Ayrıca 7. sınıf Sosyal bilgiler programının yoğun olması ve ilköğretim okullarında araç-gereç eksikliklerinin bulunması da önemli sorunlar olarak ifade edilmiştir. Öğretmen yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara bakıldığında ise, mezuniyet branşı Coğrafya olmayan öğretmenlerin, bu konuların öğretiminde problem yaşadıkları belirtilmiştir. Öğrencilerin derse ilgilerinin fazla olmaması, derste not tutma alışkanlıklarının olmaması ve öğrenci ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması, öğrenci yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlar olarak belirtilmiştir. Yaşanan bu sorunların çözümü için öncelikle sınıf mevcutlarının azaltılması, araç-gereç eksikliklerinin giderilmesi, okulların maddi olanaklarının iyileştirilmesi, öğretmenlere hizmetiçi seminerler verilmesi vb. çalışmaların yapılması gerekmektedir.

ABSTRACT**THE PROBLEMS ENCOUNTERED IN TEACHING GEOGRAPHY SUBJECTS
IN SOCIAL STUDIES AND THE TEACHERS' VIEWS ABOUT THE
ANALYZING SUGGESTIONS**

Gökmen SALİK

Primary Education Department

Anadolu University Graduate School of Education Sciences, June 2007

Supervisor: Asistant Proffessor Dr. Handan Deveci

It is only possible that individuals can know the environment that they live, natural sources that they benefit, aren't limitless and one day these natural sources can be consumed, moreover being aware of the difference between their own country and the other countries, wandering the places without encountering any problems that they see first, with knowing enough Geography.

This study aims to express that the problems of the teachers giving Social Studies and analyzing suggestions in teaching Geography subjects.

This study which was designed according to 'searching model' was conducted in 2005-2006 academic year, the centre of Eskişehir, 14 Primary Schools which are bind to the Ministry of National Education.

The data in this study to emerge the teachers' views, was collected with the technique of interviewing that were semi- built from qualitative searching methods.

It emerged that the social and economical situation of the students' parents effected

the students' success directly. It was stated that Geography subjects should be designed according to The students' manner with evaluating Social Studies programme in second degree in Primary Schools they should give more attention to Geography subjects

According to the data obtained from the end of this study, it was expressed that the technique of trip- observation wasn't used in our Primary Schools.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖNSÖZ

Teknolojinin gelişimiyle birlikte bireyler arasındaki iletişimin zayıflaması ve bireylerin topluma yabancı hale gelmesi Sosyal bilgiler önemini günümüzde daha da artırmıştır. Bireyin, toplumun bir parçası olmasına ve yaşadığı toplumun sorunlarına duyarlı olmasına yardımcı olmaya çalışan Sosyal Bilgiler, bu amaca ulaşabilmek için birçok disiplinden yararlanmaktadır. Coğrafya bu konuda Sosyal bilgiler önemli katkı sağlayan disiplinlerden biri olarak ifade edilmektedir. Bugün insanlığın geldiği noktaya baktığımız zaman; doğal kaynakların hızla tükendiğini, toprakların hızla çölleştiğini, hava kirliliğinin insan sağlığını tehdit eder boyutlara ulaştığını görmekteyiz. Bütün bu olayların en önemli nedeni Coğrafya'ya yeterince önem verilmemesi ve Coğrafyanın insanlara yeterince öğretilmemiş olması olduğu söylenebilir. İnsanlığın doğaya karşı işlediği suçlar sayılamayacak kadar çoktur. Ama ne yazık ki bu durumdan zarar görecektekiler insanın kendisidir.

Coğrafya, bazı yeteneklerin gelişimini ve kavramların anlaşılmasını içerir. Bu kavram ve yetenekler ise fizikî çevre (ortam), beşerî çevre ve bunlar arasındaki ilişki ile ilgilidir. Coğrafya sorgulanan ve araştırılabilen konuları içerir. Coğrafya öğretilirken, beşeri ve fiziki ortam ve bunların etkileşimiyle ilgili konulara dayalı sorular sorulur. Bu sorulara, anahtar coğrafi sorular denir. Coğrafyanın öğrenilmesinde bu anahtar soruların bilinmesi gerekir.

Coğrafyada görsel unsurlara dayalı konular oldukça fazla yer tutmaktadır. Harita, şekil, grafik, resim bunların başında gelir. Örneğin, yer yüzü şekillerinin sözle anlatılması öğrenci için bir şey ifade etmeyebilir. Bu şekilleri görmeden öğrenmek mümkün görülmemektedir. Bunların resim ve slaytlarla öğrencilere gösterilmesi önemli bir gerekliliktir. Aynı şekilde Beşerî ve Ekonomik Coğrafya konularının da istatistikî verilere dayandırılması gerekmektedir. Bu verilerin yer aldığı tablolar yorumlanarak çıkarımlarda bulunulması gerekmektedir.

Coğrafya' nın Sosyal Bilgiler içerisindeki yerine baktığımızda ise Tarih, Vatandaşlık, Ekonomi vs. gibi disiplinlerle iç içe verilmeye çalışıldığını görmekteyiz. İnsan yaşamı üzerinde Coğrafyanın etkisine baktığımızda, diğer disiplinlerin dışında insanlık için ayrı bir öneme sahip olduğunu görebiliriz.

Bu çalışma; ilköğretim ikinci basamakta Sosyal Bilgiler dersi içerisinde Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunların neler olduğu ve bu sorunların nasıl çözülmesi gerektiği konusunda öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiş ve bu bulgulara bağlı olarak çeşitli çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Bu araştırmanın yapılmasında büyük emeği olan ve bana zaman ayırarak yardımlarını esirgemeyen danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. Handan DEVECİ' ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bu araştırma için benimle görüşmeyi kabul eden ve değerli düşüncelerini benimle paylaşmaktan kaçınmayan Sosyal Bilgiler öğretmenlerine teşekkür borçluyum. Yine bu araştırma yapılırken deneyimlerine başvurduğum ve benden yardımlarını esirgemeyen araştırma görevlileri sayın Tuğba ÇENGELCİ'ye ve sayın Ruhan KARADAĞ'a teşekkür borçluyum. En son olarak bu tezin oluşturulmasında benden desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli eşim Arzu SALİK' e teşekkür etmek istiyorum.

Gökmen SALİK

Haziran 2007

ÖZGEÇMİŞ

Gökmen SALİK

İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
Yüksek Lisans Programı

Eğitim

Lisans	2001	Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümü
Lise	1995	Ankara Mehmet Akif Ersoy Lisesi

İş

2001	Eskişehir İli Seyitgazi İlçesi Cevizli İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretmeni
2004	Eskişehir İli Merkez İlçesi 24 Kasım İlköğretim Okulu

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Ankara, 1978 Cinsiyeti: Erkek Yabancı Dili: İngilizce

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZ.....	i
ABSTRACT.....	iii
DEĞERLENDİRME KURULU VE ENSTİTÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	1
1.1.1. İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri.....	3
1.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Coğrafyanın Yeri.....	7
1.1.3. Coğrafyanın Tarihçesi ve İlkeleri.....	12
1.1.3.1. Coğrafyanın Tarihçesi.....	13
1.1.3.2. Coğrafyanın İlkeleri.....	14
1.1.4. Dünya’da ve Türkiye’de Coğrafya’nın Önemi.....	16
1.1.5. Coğrafya Öğretiminin Amaçları.....	17
1.1.5.1. Yurt Sevgisinde Coğrafya Öğretiminin Amaçları.....	18
1.1.5.2. Yurt Savunmasında Coğrafya Öğretiminin Amaçları.....	19
1.1.5.3. Ülke Yönetiminde Coğrafya Öğretiminin Amaçları.....	20
1.1.6. İlgili Araştırmalar.....	22
1.2. Araştırmanın Amacı.....	25
1.3. Araştırmanın Önemi.....	25
1.4. Sınırlılıklar.....	26
1.5. Tanımlar.....	27
2. YÖNTEM.....	28
2.1. Araştırmanın Modeli.....	28
2.2. Örneklem Seçimi.....	31
2.2.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri.....	31
2.3. Veriler ve Toplanması.....	34
2.3.1. Görüşme Formunun Hazırlanması.....	34
2.3.2. Görüşme İlkeleri.....	35

2.4.Görüşmelerin Yapılması.....	35
2.5.Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	36
3.BULGULAR VE YORUMLAR.....	40
3.1. “ Sosyal Bilgiler “ Dersinde Yer Alan Coğrafya	
Konularının Öğretiminde Karşılaşılan	
Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	40
3.1.1. Öğretmenlerin, “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Coğrafya	
Konularının Öğretiminde Genel Olarak Ne Gibi Sorunlarla	
Karşılaşıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	40
3.1.2. Öğretmenlerin, “Coğrafya Konularının Öğretiminde	
Sosyal Bilgiler Öğretim Programından Kaynaklanan Sorunlara	
İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar	43
3.1.3. Öğretmenlerin, “Coğrafya Konularının Öğretiminde,	
Öğretmen Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara ilişkin	
Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	47
3.1.4. Öğretmenlerin “Coğrafya Konularının Öğretiminde	
Öğrenci Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara	
İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	50
3.1.5. Öğretmenlerin “ Coğrafya Konularının Öğretiminde	
Okulun Fiziksel Olanaklarından Kaynaklanan Sorunlara	
İlişkin Neler Düşünüyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	53
3.1.6. Öğretmenlerin “ Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Coğrafya	
Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne	
İlişki Neler Düşünüyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar.....	56

4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	59
4.1. Sonuçlar.....	59
4.1.1. Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Yer alan Coğrafya Konularının Öğretiminde Genel Olarak Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Sonuçlar.....	59
4.1.2. Öğretim Programından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar.....	60
4.1.3. Öğretmen Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar.....	61
4.1.4. Öğrenci Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar.....	61
4.1.5. Okulun Fiziksel Olanaklarından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar.....	62
4.1.6. Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Sonuçlar.....	62
4.2. Öneriler.....	63
4.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının içeriğine Yönelik Öneriler.....	63
4.2.2. Öğretmen Yeterliliklerine Yönelik Öneriler.....	64
4.2.3. Öğrenci Yeterliliklerine Yönelik Öneriler.....	64
4.2.4. Okulun Fiziksel Olanaklarına Yönelik Öneriler.....	65
EKLER.....	66
KAYNAKÇA.....	76

ÇİZELGE LİSTESİ

<u>Çizelge</u>	Sayfa
1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri.....	33
2. Görüşme Kodlama Anahtarında Yer alan Soruların Güvenilirlik Yüzdeleri...38	38
3. Öğretmenlerin “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Coğrafya Konularının Öğretiminde Genel Olarak Ne Gibi Sorunlarla Karşılaşıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları ...	41
4. Öğretmenlerin, “Coğrafya Konularının Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretim Programından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	44
5. Öğretmenlerin, “Coğrafya Konularının Öğretiminde, Öğretmen Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	47
6. Öğretmenlerin “Coğrafya Konularının Öğretiminde Öğrenci Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	50
7. Öğretmenlerin “Coğrafya Konularının Öğretiminde Okulun Fiziksel Olanaklarından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	53
8. Öğretmenlerin “ Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişki Neler Düşünüyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları.....	56

1.GİRİŞ

1.1. Problem

Her alanda hızla değişen ve gelişen dünyamızda eğitimin rolü ve önemi giderek artmaktadır. Yaşadığımız yüzyılda gerçekleşen bilimsel ve teknolojik gelişmeler, eğitimin başarısını kanıtlayan birer belgedir. Eğitim, insanoğlunun yaratılışından günümüze kadar yaşamın vazgeçilmezlerinden biri olmuştur ve olmaya da devam etmektedir (Sözer, 1998b, s.1).

İnsanoğlunun yaşamının bir parçası olan eğitim, çeşitli bilim dallarının da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bilimlerin ortaya çıkışından gelişimine kadar geçen süre, kimi yaklaşımlara da neden olmuştur. Örneğin, insanoğlunun yaşadığı çevreyi tanıma ve bu çevreden en iyi biçimde yararlanma isteği, doğa bilimlerinin ortaya çıkmasına gerekçe olmuştur. İnsanların bir arada yaşama isteği, kimi sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu sosyal sorunların en doğru biçimde çözülme isteği ise Sosyal Bilimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İnsan topluluklarının sayıca artması ve bu durumun da karmaşaya yol açması Sosyal Bilimlerin öneminin zamanla artmasını sağlamıştır (Doğan, 1985, s.39).

Geçmişten günümüze toplumsal yaşam içinde insanın insanla çevresiyle ve kurumlarla ilişkilerini inceleyen pek çok disiplinler bulunmakta, bu disiplinler de Sosyal Bilimler adı altında toplanmaktadır (Erden, tarihsiz, s.34). Sosyal Bilimler en geniş anlamda insanlar arası ilişkileri inceler ve genel olarak toplumda insan davranışlarıyla ilgilenen disiplinleri içerir. Bir başka deyişle Sosyal Bilimler, insanın insanla ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğudur. Herhangi bir toplumda yaşayan insanların, o toplumun yaşam tarzları, kültürü, birbirleriyle olan ilişkileri, dünya toplumları içindeki yeri çeşitli toplumlarla ilişkileri konusundaki temel bilgilerinin önemli bölümünü Sosyal Bilimler oluşturmaktadır (Sözer, 1998a, s.17).

Toplumsal yaşamı düzenleyen yazılı, yazısız tüm kurallar Sosyal Bilgilerin konusu olabilir (Sönmez, 1994, s.4). İlköğretimde Sosyal Bilgiler dersi, bireyin içinde bulunduğu toplumsal yaşamla yakından ilgilidir, bu nedenle birey içinde bulunduğu toplumsal yaşamı bu derste geçmiş, bugünü ve geleceği ile yakından tanıyacaktır. Sosyal Bilgiler dersini toplumun ideallerini bireye kazandıran bir ders olarak görmek gerekir (Binbaşoğlu, 2005, s.40).

Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler kavramları genellikle eş anlamlı kullanılmaktadır. Ancak bu iki kavram arasındaki belirgin ayrımı göz ardı etmemek gerekir (Kısakürek, 1987, s.5). Sosyal Bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen bilgiler olarak tanımlanabilir (Sönmez, 1994, s.5). Varış'a (1996, s.7) göre ise Sosyal Bilimler, bilginin yapısı açısından yapılan bir sınıflamadır. Bütün Sosyal Bilim disiplinleri insan yaşamının farklı bir yönünü incelemektedir. Bu disiplinleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak olanaklı değildir. Bunun nedeni sosyal olguların parçalanamaz bir bütün olarak görülmesidir. Bu bütünlük içerisinde Sosyal Bilimlerin görevi insanın evrende ve toplumdaki yerini bulmasına ışık tutmak ve bu konuda bütünlük oluşturan öğelerin dokusunu açıklamaktır (Alkan, 1979, s. 96).

Genellikle, Sosyal Bilimler kapsamında; Güncel Olaylar, Çevre Bilim, Tarih, Coğrafya, Antropoloji, Ekonomi, Hukuk, Siyasal Bilimler, Psikoloji, Psikiyatri, Sosyoloji, Eğitim, Dil, Sağlık Bilimleri gibi disiplinler yer alır (Seefeldt, 1989, s. 3). Bu kapsam içerisinde yer alan her Sosyal Bilim, gerçeğin bir kısmını ele alıp inceler. Tarih, ulusların geçmişteki yaşamlarını, ilişkilerini, yaptığı savaşları vs. ekonomi, üretim, dağıtım ve tüketim ilişkileri ele alıp sınırlı kaynaklarla insanın sınırsız isteklerini karşılamak için kuramlar oluşturup bunları uygular. Vatandaşlık, vatandaşların devletle olan ilişkilerini inceleyen ve çıkarımlarda bulunan bir disiplindir. Coğrafya ise, insanın doğayla olan ilişkisini inceleyen ve sonuçlara ulaşmaya çalışan bir disiplindir. Bu bağlamda Sosyal Bilimlere, insan bilimleri ya da davranış bilimleri de denilebilir (Sönmez, 1994, s. 7).

1.1.1. İlköğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersinin Yeri

Kimi batılı bilim adamlarına göre Sosyal Bilimlerin, öğretim için seçilmiş ve değişmeyen bölümünü “Sosyal Bilgiler” oluşturmaktadır (Sözer, 1998a, s.23). Sönmez (1994, s.8) Sosyal Bilgileri, “Toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamaktadır. Erden (tarihsiz, s.8) Sosyal Bilgileri, “ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu yurttaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlamaktadır. Sosyal Bilgiler, disiplinler arası bir disiplin olarak ele alınabilir; çünkü toplumsal yaşamı düzenleyen tüm ilke ve genellemeler, bu alanın konusu olabilir (Sönmez, 1998, s.4).

Sosyal Bilgiler dersi, Sosyal Bilimlerin birbirlerini tamamlayıcı niteliği ve disiplinler arası yaklaşıma olanak tanırken temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla alıp yoğurmakta; ilköğretim düzeyine ve kendi yapısına, kendi doğasına uygun bir anlayışla varlığını bütünleştiren bir ders olarak programdaki yerini almaktadır (Sözer, 1998a, s.17). İlköğretim programında yer alan Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı, öğrencilere önemli sosyal becerileri kazandırarak onların toplumsallaşmasını sağlamak ve onları iyi birer vatandaş olarak yetiştirmektir. Bu bakımdan Sosyal Bilgiler dersi ilköğretim programında önemli bir işleve sahiptir (Deveci, 2003, s.1).

Sosyal Bilgiler terimi Amerika Birleşik Devletlerinde ilk kez 1916 yılında kullanılmaya başlanmıştır (Moffat, 1957, s.18). Disiplinler arası bir program yaklaşımı ve bir ders olarak Sosyal Bilgiler, Türkiye’de ilk kez 1960’lı yıllarda benimsenmiştir. Bu tarihten önce, gerek Osmanlı, gerekse Cumhuriyet dönemlerinde, bu dersin kapsamına giren disiplinler, ilköğretim düzeyinde ayrı dersler olarak verilmiştir. Cumhuriyet dönemi 1926, 1930, 1936, 1948 programlarında da ayrıca Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerine yer verilmiştir (Otluoğlu ve Öztürk, 2002, s.17).

Bu dersler ilk kez 1962 yılında yayınlanan ilkokul programı taslağında disiplinler arası yaklaşımla ‘*Toplum ve Ülke İncelemeleri*’ adı altında birleştirilmiştir (Sönmez, 1997, s.39). Bu ders 1968 yılında ilkokul programında ‘*Sosyal Bilgiler*’ adını almış ve 1998 yılına kadar bu program uygulanmıştır. 1998 yılında 4-7. sınıfları da kapsayacak şekilde yeni bir “*İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı*” yürürlüğe konmuştur (MEB, 2005). Bu derste öğrenci, toplumsal sorunlarla karşı karşıya getirilerek toplumsal yaşamla kaynaşmaya yönlendirilir. Böylece Sosyal Bilgiler dersi, öğrencinin toplumsal kişiliğinin oluşturulmasında önemli bir işlevi yerine getirmiş olur (Sözer, 1998, s. 15).

Genel olarak, evrensel düzeyde Sosyal Bilgiler dersinin amaçları şu şekilde sıralanmaktadır (Turner, 1999, s.8):

- Demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar yetiştirme,
- Öğrencilere, daha sonraki öğrenim yaşamlarında gereksinim duyacakları bilgi ve becerileri kazandırma,
- Çağdaş ve sosyal konulara ilişkin bilinç ve anlayış geliştirme,
- Kavram geliştirme,
- Sosyal Bilim yöntemlerinin öğretimini gerçekleştirme,
- Sosyal Bilgileri öğrenmeye isteklilik konusunda öğrencileri güdüleme,
- Problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirme,
- Dünya vizyonuna sahip küresel değerlerle donatılmış vatandaşlar yetiştirme.

Sosyal Bilgiler dersinin evrensel düzeyde belirlenen amaçlarına bakıldığında, toplumsal yapı içerisinde bireysel, toplumsal ve kültürel kimliğinin bilincinde olan; demokratik değerleri ve yaşam biçimini benimsemiş; ülkesini ve tüm dünyayı ilgilendiren sorunlara duyarlı; problem çözebilen, karar verebilen ve vatandaşlık sorumluluğunun gerektirdiği katılım becerilerini kazanmış bireyler yetiştirilmesinin vurgulandığı görülmektedir.

ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) ise Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını şu şekilde belirtmektedir: (www.socialstudies.org/positions/powerful/, 2005):

- Toplumsal yaşam anlayışı çerçevesinde bireysel ve kültürel kimliği tanımlama,
- Okulda ve toplumda katılım ve gözlem etkinliklerini gerçekleştirme,
- Dünyayla ilgili önemli konulara ilişkin duyarlılık geliştirme,
- Demokratik ilkelere dayalı olarak karar verme becerilerini kazandırma,
- Toplumsal olaylara vatandaş olarak katılım sağlama.

Kısakürek (1987, ss.8-9) ise Sosyal Bilgiler öğretiminin dört amacı olduğunu vurgulamaktadır. Bunlar; Sosyal Bilgiler dersinde çocuğun düşünme yeteneğinin geliştirilmesi, insanlar arası ilişkilerin geliştirilmesi, çocuklara temel yurttaşlık hak ve sorumluluklarının kavratılması, çocuklara ekonomik bir bakış açısının kazandırılmasıdır. Bütün bu amaçlar göz önüne alındığında Sosyal Bilgiler dersinin, çocukların yaşama hazırlanmasında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarına ulaşması için etkili bir Sosyal Bilgiler programının uygulanması gerekmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretimde uygulanan programları 2004 yılında yeniden düzenleyerek 2004-2005 öğretim yılında on ilde pilot olarak uygulamıştır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler programı 2006-2007 öğretim yılında ülke çapında yaygınlaşmıştır. Sosyal Bilgiler ilköğretim 6. ve 7. sınıflar için hazırlanan programa bakıldığında, programın Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, etkili ve sorumlu yurttaş yetiştirmeyi amaçlayan, demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, işbirliği içinde çalışabilen, Cumhuriyet sevgisi ve demokrasi bilinci gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları yetiştirmeyi amaçladığı görülmektedir (MEB, 2005, s.6).

Sosyal Bilgiler Programının genel amaçları (MEB, 2005, s.6) aşağıda verilmiştir.

Öğrenciler bu derste:

- Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
- Türkiye Cumhuriyeti yurttaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir yurttaş olarak yetişir.
- Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasında ki yerini kavrar, laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
- Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
- Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
- Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
- Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ekonominin yerini kavrar.
- Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamda ki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
- Farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
- Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerinde ki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
- Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.
- Birey, toplum, ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal Bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
- Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri sunar.
- İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
- Farklı dönem ve mekanlarda ki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
- İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, belirlenmiş kazanımlara yönelik konu sıralaması yapılmamıştır. Programda kazanımların öngördüğü bir içerik sınırlaması söz konusudur. Öğretmen, kazanımları gerçekleştirme koşuluyla; çevre özelliklerini, öğrenci grubu ilgilerini, gereksinimlerini, beklentilerini, hazırbulunuşluk düzeylerini ve dolayısıyla da ön bilgilerini dikkate alarak, Türk milli eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda uygun çıkış noktaları, uyarıcı ve pekiştireç unsurlarını kullanarak çerçevesi belirlenmiş olan içeriğe bağlı oluşturacağın alt başlıklar etrafında hareket etmelidir. Çevresel etkiler ve grubun sözü edilen özellikleri açısından gerektiğinde, güncellik ilkesi gözetilmek kaydıyla ünite sürelerinde değişiklik yapılabilir (MEB, 2005, ss. 7-10).

Sosyal Bilgiler dersi Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Ekonomi gibi pek çok Sosyal Bilim disiplini ile ilgili konuları içermektedir. 2006-2007 öğretim yılında Türkiye genelinde uygulamaya geçen 6. sınıf Sosyal Bilgiler programı incelendiğinde, Coğrafya, Tarih, Vatandaşlık gibi disiplinlerin içerisinde yer alan konuların, bütünlük içerisinde birlikte verildiği görülmüştür. Bu durumun yalnızca bir ya da birkaç ünite için değil programda yer alan bütün üniteler için geçerli olduğu söylenebilir.

Araştırma konusu olarak insanla doğa arasındaki ilişkiyi temel alan Coğrafya'nın Sosyal Bilimler içerisinde ayrı bir öneme sahip olduğu ve bu disiplin içerisinde ulaşılan bilgilerin, insanın yeryüzünde daha rahat yaşayabilmesi ve geleceğini güven altına alabilmesi adına önemli yararlar sağladığı şüphe götürmez bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır (Karabağ, 2003, s.19). Buna bağlı olarak sağlanan yararlar göz önüne alındığında Coğrafya öğretimine Sosyal Bilgiler dersi içerisinde ayrı bir önem verilmesi gerekmektedir (Özey, 2004, s.41).

1.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Coğrafyanın Yeri

Sosyal Bilgiler öğretiminde içerik, Sosyal Bilimlerle ilgili disiplinlerden seçildiğinden, Sosyal Bilgiler ile Sosyal Bilimler arasında yakın ilişki vardır (Erden, tarihsiz, s.7). Sosyal Bilimlerin ve dolayısıyla Sosyal Bilgilerin içinde önemli bir yer

oluşturan Coğrafya; bir bilgi kategorisi olarak, insanın yaşadığı ve kendi istekleri doğrultusunda değiştirmeye çalıştığı dünyanın bazı yönlerini betimlemeye ve yorumlamaya çalışmaktadır (Doğanay, 1993, s. 21). Sosyal Bilgiler dersinin ve Coğrafya'nın ana kaynağını insan oluşturmaktadır (Baydil, 2003, s. 4). Çünkü gerek Coğrafya'nın kendisi ve gerekse Coğrafya içerisinde yer alan alt disiplinler inceleme alanı olarak insanla doğa arasındaki ilişkiyi ele almışlardır (Şahin, 2003, s.46). İnsanın doğayla olan ilişkisi ve doğanın insan yaşamı üzerindeki etkisi yeryüzünün varoluşundan buyana merak konusu olmuş ve incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda ulaşılan bilgilerin büyük bir kısmı Coğrafya'nın temellerini oluşturmuştur (İzbırak, 1993, s.16).

Günümüzde bilim ve teknolojinin hızla gelişmesi, dünya ülkeleri arasındaki haberleşme ve ulaşım ağının gelişmesine ve hızlanmasına neden olmaktadır. Bu gelişmeler sonucu toplumlar arası işbirliği ve işbölümü artmış, birçok ülkedeki pazar ekonomisi ağırlık taşımaya başlamıştır. Bu yeni yapı içinde ülkelerin kendi kendileriyle yaşamaları oldukça güç olduğundan, birbirine yakın ülkeler ekonomik olarak güçlenebilmek amacıyla ekonomik birlikler oluşturmaktadır (Erden, tarihsiz, s.9). Ülkelerin rekabet ortamında dayanabilmesi; sosyal, kültürel, ekonomik yönlerden güçlenebilmesi için çevresindeki komşu ülkeleri ve yapı olarak birbirine benzeyen, farklılıklar gösteren ülkeleri coğrafi, ekonomik, kültürel vb. pek çok yönden tanımaları gerekmektedir. Bu nedenle ilköğretim basamağında öğrencilere kendi yaşadıkları yakın çevreden başlayarak, yakından uzağa öğrenme ilkesine dayalı olarak kendi yaşadığı ili, ülkeyi ve dünyayı tanımalarını sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırılmasını sağlayacak etkinlikler düzenlenmelidir.

Coğrafya'nın bir bütün halinde yeryüzünün tamamını kapsayan araştırma alanı çok geniş, araştırma konusu teşkil eden olaylar ise çok karmaşıktır. Bu olaylar yalnızca Coğrafya'nın değil; Meteoroloji, Jeoloji, Hidrolik, Botanik, Jeomorfoloji gibi bir çok bilimlerle meşgul olmakta ve konusu itibari ile farklı olan bu olaylardan her biri ayrı bir disiplin oluşturmaktadır (Erinç, 1984, s.140). Coğrafya içerisinde yer alan bu disiplinlerin her birisi farklı araştırma ve inceleme yöntemleri uygulayarak çeşitli sonuçlar elde ederler. Bu sonuçlar birbirleriyle ilişkilendirilerek bütünleştirildiğinde

ortaya Coğrafi bilgi çıkmaktadır (Sönmez, 1994, s.29). Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Psikoloji gibi Sosyal Bilimlerin ilköğretim öğrencilerinin özelliklerine uygun olarak birleştirilerek verildiği Sosyal Bilgiler dersinde, Coğrafya içerisinde yer alan alt disiplinler de bir süzgeçten geçirilerek, öğrencilerin yaşamlarında kullanabilecekleri, işe yarar olanlar konu edinilmektedir.

Farklı başlıklar altında incelenen Coğrafya öğretiminin amaçlarına bakıldığında, ilköğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler dersinde etkili bir Coğrafya öğretiminin öğrencilere aşağıdaki davranışları kazandıracığı söylenebilir (Wiegand, 1993, ss.86-87):

- Çocukların çevreleri ile ilgili farkında oluşlarını artırmak ve çevrelerine olan ilgilerini geliştirmek.
- Basit sorgulama becerilerini geliştirmek ve dikkatle gözlem yapmak.
- Yerel çevrenin özelliklerini araştırmak ve tanımlamak.
- Arazi kullanımının çeşitli yolları ve bina yapımının çeşitli amaçları arasında ayırım yapabilmek.
- Lokal alanda yer alan değişikliklerin farkında olmak ve bu değişiklikleri araştırmak.
- Alan içindeki belirli yerlerle, o alanda yer alan farklı insan etkinliklerinin birbiri ile bağlantısını kurmak.
- Çevrelerindeki alana ait özelliklerle ilgili kavramları ve bu kavramların çevrelerindeki bağlantılı konumlarını tanımlamak.
- İnsanların yaşamını etkileyen yerel çevre öğelerini anlamak.
- Mevsimlere göre hava değişimini ve bunun bitkilerin yetişmesine, hayvanların yaşamına, kendi yaşamlarına ve başka insanların etkinliklerine olan etkilerini anlamak.
- Yerel toplum yaşamına, bireylerin ve çeşitli kurumların yapmış oldukları katkılar hakkında anlayışlar kazandırmak.
- İnsanlara ve yerlere, ilk izlenimlerinin ötesinde bir ilgi geliştirmelerini sağlamak.

- Toplum içindeki farklı insanların ilgileri, etkinlikleri ve amaçları arasındaki benzerliklerin bilincinde olurken, aynı zamanda aynı toplum içindeki etnik ve kültürel farklılıkları da anlamak.
- Terminolojilerini artırmak, arıtmak ve dil becerilerini geliştirmek.
- Matematiksel kavram bilgilerini ve sayılarla ilgili becerilerini geliştirmek.
- Resimleri, çizimleri, diyagramları, tabloları, haritaları kapsayacak biçimde anlatım için yeteneklerini geliştirmek.

Coğrafya öğretiminin ilköğretim düzeyinde amaçları incelendiğinde; bireylerin yaşadıkları dünyayı tanımaları, yaşamını sürdürdüğü ülkenin dünya üzerindeki konumunu bilmeleri, yaşadıkları ortamda doğal kaynakları nasıl kullanmaları gerektiği gibi konuların öğrencilere kavratılmasının önemli olduğu söylenebilir. Gerek bireyin kendisi, gerekse ülkenin geleceği açısından son derece önem oluşturan bu konuların öğrencilere Sosyal Bilgiler dersinde en iyi biçimde verilmesi gerekmektedir.

2006-2007 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, derslerin sınıflara göre dağılımına bakıldığında altıncı sınıfta yedi, yedinci sınıfta sekiz ünitenin yer aldığı görülmektedir. Altıncı sınıfta Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, Yeryüzünde Yaşam, Ülkemizin Kaynakları, Ülkemiz ve Dünya, İpek Yolunda Türkler, Demokrasinin Serüveni, Elektronik Yüzyıl; yedinci sınıfta ise İletişim ve İnsan İlişkileri, Ülkemizde Nüfus, Türk Tarihinde Yolculuk, Ekonomi ve Sosyal Hayat, Zaman İçinde Bilim, Bir Arada Olmak İçin, Yaşayan Demokrasi, Ülkeler Arası Köprüler Üniteleri yer almaktadır (MEB, 2005, s.11).

Öğrenciler Coğrafya konularından edindikleri bilgiler ile toplumsal yaşam, ekonomi ve kültürle ilgili çeşitli genellemelere ulaşabilirler. Öğrenciler bu genellemeleri öğrenerek çeşitli bölge ve ülkelerin ekonomisi, siyasal ilişkileri, toplumsal yaşamları ile ilgili sonuçlara ulaşabilir ve çeşitli sorunlara çözümler üretebilirler. Böylece öğrencilerin düşünme becerileri, neden- sonuç ilişkisi içinde karar verebilme

yetenekleri geliştirilerek Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçlarına ulaşılmasında önemli bir yol alındığı söylenebilir.

2006-2007 öğretim yılından itibaren ülke genelinde uygulamaya giren ilköğretim ikinci basamak yeni Sosyal Bilgiler programında, önceki programdan farklı olarak bilginin yanı sıra beceri ve değer eğitimi de yer verilmiştir. Bu beceriler Eleştirel Düşünme Becerisi, Yaratıcı Düşünme Becerisi, İletişim Becerisi, Araştırma Becerisi, Problem Çözme Becerisi, Karar Verme Becerisi, Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi, Girişimcilik Becerisi, Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi, Gözlem Becerisi, Mekanı Algılama Becerisi, Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi, Sosyal Katılım Becerisi, Empati Becerisi başlıkları altında ifade edilmiştir. Bu beceriler incelendiğinde, Coğrafya konuları Sosyal Bilgiler programının önemli bir boyutunu oluşturması nedeniyle, doğrudan Coğrafya ile ilgili becerilerin olduğu dikkat çekmektedir. Yukarıda ifade edilen becerilerin tümü Coğrafya konularının öğretimi sırasında kazandırılacağı gibi, özellikle Eleştirel Düşünme, Gözlem, Mekanı Algılama, Değişim ve Sürekliliği Algılama becerilerinin doğrudan öğretiminin yapılması gerektiği söylenebilir. Ayrıca kazandırılması amaçlanan bu davranışların ölçülmesi için farklı uygulamaların benimsendiği görülmüştür (MEB, 2005, s.12).

Yeni Sosyal Bilgiler programında benimsenen ölçme ve değerlendirme yaklaşımında, çok sayıda kavram ve ilke öğrenme, rutin problemleri çözme, ezber bilgi ve yazılı materyallerden bilgiyi aktarmanın önemi azaltılmıştır. Bu ölçme ve değerlendirme yaklaşımları Sosyal Bilgiler programının yanı sıra Sosyal Bilgiler öğretiminin düşünme, işbirliği yapma becerilerini geliştirme, iyi vatandaş yetiştirme gibi amaçlarına da hizmet etmektedir (MEB, 2005, s.109).

Sosyal Bilgiler programındaki ölçme ve değerlendirme anlayışı ile öğrencilere aşağıdaki davranışların kazandırılması beklenmektedir (MEB, 2005, s.109):

- Okuduğunu anlama, eleştirme, yorumlama,
- Bilgi toplama, analiz etme ve bir sonuca ulaşma,

- Grafik ya da tablo halinde verilen bilgilerden sonuçlar çıkarma,
- Gözlem yapma, gözlemlerden sonuca ulaşma,
- Günlük yaşamda karşılaşılan problemleri çözme,
- Araştırma yapma,
- Öğrendikleri ile gerçek yaşam arasında ilişki kurma,

Öğretmenler, gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme formları, öğrenci ürün dosyaları, projeler, posterler, dereceli puanlama anahtarı (rubric) gibi araç ve yöntemleri kullanarak öğrencinin bilgiyi nasıl yapılandırdıklarını öğrenme-öğretme süreci içinde değerlendirirler (MEB, 2005, s.110).

Bu ölçme ve değerlendirme teknikleri kullanılarak öğrencilerin, Coğrafya disiplini içerisinde önemli bir yer tutan tablo değerlendirme, sebep-sonuç ilişkileri kurma vb. becerilerinin gelişim düzeylerinin tespiti hedeflenmiştir.

1.1.3. Coğrafyanın Tarihçesi ve İlkeleri

İlköğretim düzeyinde Sosyal Bilgiler dersinin dayandığı temel disiplinlerden biri olan Coğrafya, dünyanın yüzeyi ve bunun insan yaşamıyla ilişkisini inceleyen bilim dalıdır. Coğrafyacılar insanın yaşam koşullarına nasıl uyum sağladığı; dünyayı, Coğrafyayı nasıl değiştirdiği konuları ile ilgilenirler. Coğrafya alanında çocukların ne öğrenmesi gerektiği konusunda Coğrafya Eğitimi Ulusal Konseyi (National Council for Geographic Education) konum, yer, yerleşim özellikleri, hareketlilik ve bölgeler olmak üzere beş tema belirlemiştir. Bu disiplinde insanlar, yerleşimler ve yaşama ilişkin çalışmalar yapma olanağı bulunduğundan Coğrafya'nın ilköğretim düzeyindeki öğrenciler için çok önemli olduğu söylenebilir (Turner, 1999, s.68).

Elibüyük'e (1998, s.9) göre Coğrafya, insanla doğal ortamın etkileşimleriyle birlikte dağılışı, karşılaştırma ve nedensellik ilkelerini kullanarak araştıran ve sonuçlarını sentez olarak veren, bir bilimler topluluğudur. De Martonne (1954, s.21) ise Coğrafya'yı fiziki, hayati ve beşerî olayların yeryüzünde dağılışı durumlarıyla, bu

dağılışın nedenleri ve bu olayların yerel ilişkilerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlamıştır. Kendal ve Glendinning (1994, s.17) ise Coğrafya'yı, insan yerleşmesinin yapısı, bu yerleşme boyunca oluşmuş farklılıklar ve benzerlikler ve bunların insan için önemini inceleyen disiplin olarak tanımlayarak Coğrafya'da insan yerleşiminin önemi üzerinde durmuştur.

Coğrafya ile ilgili alan yazın incelendiğinde farklı tanımlar olduğu dikkat çekmektedir. Ancak bu tanımların kimi ortak noktalarının olduğu görülmektedir. Bu ortak noktalardan en dikkat çekici olanı ise, Coğrafya'nın insanla doğa arasındaki ilişkileri inceleyen ve sonuçlara ulaşmaya çalışan bir disiplin oluşudur. Bu nedenle bu disiplin içerisinde yapılan çalışmalar sonucunda ulaşılan bilgiler insan yaşamı için yaşamsal önem oluşturmaktadır.

1.1.3.1. Coğrafyanın Tarihçesi

Coğrafya bilimi, 19. yüzyıl başlarına kadar tasvirle uğraşılan; neden ve sonuçlara ağırlık verilmeyen bir bilim olarak bilinmektedir. Eski Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ devrelerini içeren bu devreye, Coğrafya tarihi bakımından seyahatname türünde Coğrafya veya tasviri dendiği görülmektedir. Bu uzun devre içinde, farklı çağlarda yaşamış gezginler, seyahatnameler kaleme almışlardır. Örneğin Amasya'lı Strabon'un (M.Ö.58-M.S.21) Geographika adlı seyahatnamesi, İskenderiye'li Batlamyus'un (M.S.150-?) Geographika Hayphigesis (Sistematik Coğrafya) adlı eseri, İbn Batuta'nın (1303-1384) Seyahatnamesi, Evliya Çelebi'nin (1611-1682) Seyahatnamesi ve benzer eserler, yer yer Coğrafi bilgilerinde ağırlık kazandığı ansiklopedik çalışmalardır (Güngördü, 2002, s.7).

Bugünkü anlamda Modern Coğrafi Görüş'ün temelleri, 19. yüzyıl başlarında Alman Coğrafyacılar tarafından atılmıştır. Bunlar, Fiziki Coğrafya'nın kurucusu olarak kabul edilen Alexandre Humboldt (1769-1859) ile Beşerî Coğrafya'nın kurucusu olarak tanınan Karl Ritter (1779-1859)'dir. Beşerî Coğrafya'nın kurucusu kabul edilen Karl Ritter, aynı zamanda bir tarihçi ve felsefecidir. Diğer yandan Frederich

Ratzel, Siyasî Coğrafya akımının kurucusu olarak bilinmektedir (Erinç, 1984, s.141).

Güngördü'ye (2002, s.8) göre modern Coğrafya'nın temellerini attığı kabul edilen bu bilim adamlarının görüşleri, kendilerinden sonraki Coğrafyacılar tarafından da kabul edilmiş ve bu görüşler, Klasik Coğrafya Ekolü olarak adlandırılmıştır. Coğrafi düşüncenin evriminde, Klasik Devre' yi Bölgesel Devre izlemiştir. Bu devrenin Coğrafi düşünce yapısının, Klasik Devre' den pek farklı olmadığı görülmektedir. Başka bir ifade ile Coğrafyada, çevre ve insan arasındaki ilişkilerin incelenmesi gerçeğinden, herhangi bir sapma yoktur. Ancak, bölgesel yaklaşım veya Rejijonal Devre' de, Sistematik Coğrafya' da olayların tek tek ele alındığı görülmektedir. Örneğin jeomorfoloji, Nüfus, Yerleşme ve Ziraat Coğrafyası bilim alanları bu şekilde ortaya çıkmıştır (Güngördü, 2002, s.8). Bölgesel Coğrafya yaklaşımının kurucusu ünlü Fransız Coğrafyacısı Paul Vidal de la Blache (1845-1918)'dir. La Blache, Beşerî Coğrafya sahasında araştırmalar yapmakla birlikte araştırmalarını daha çok monografi şeklinde ve sınırlandırılmış bölgelerde yapmıştır. Coğrafya'da bugün ulaşılmış olan devre, Uygulamalı Coğrafya Devresi' dir. (Doğanay, 1993, s.32).

Coğrafya biliminin tarihçesine bakıldığında değişik kültürlerden farklı insanların farklı zamanlarda önemli katkılar sağladığı görülmektedir. Bu durum göstermektedir ki Coğrafya bilimi, bütün milletlerin katkısıyla gelişmiştir. Doğa olaylarında neden ve sonuçlara ulaşmaya çalışan ve öngörülerde bulunan Coğrafya biliminin ortaya koyduğu bilgiler dünya medeniyetlerinin ortak malı sayılmaktadır.

1.1.3.2. Coğrafya'nın İlkeleri

Coğrafyanın inceleme alanını doğal ve beşeri olayların görüldüğü yeryüzü meydana getirmektedir. Yeryüzünde meydana gelen olaylarla ilgilenen başka bilim dallarının da olduğu bilinmektedir. Yeryüzünü inceleyen bilimlerin her birinin farklı yöntem teknik ve ilkeleri bulunmaktadır. Coğrafyanın asıl amacı, bu olayların yeryüzünde nasıl dağıldıklarını araştırmak, neden ve ilişkilerini incelemek ve olayların farklı dağılışı sonucunda yeryüzünde meydana gelmiş bulunan değişik karakterdeki

alanların özelliklerini ortaya koymaktır. Gerek coğrafya için yapılmış bulunan kimi tanımlardan ve gerekse elde edilen verilerden anlaşılacağı üzere Coğrafyanın dağılışı, karşılıklı ilgi veya bağlantı (korelasyon), sebep-sonuç olmak üzere üç ilkesi bulunmaktadır (Baydil, 2003, s.19). Bunlar;

Dağılışı ilkesi: Coğrafya araştırmalarına konu olan çeşitli olayların belirli bir alandaki yayılışı ve bulunuş biçimleri, dağılışı olarak ifade edilmektedir. Topoğrafik özellikler, iklim, bitki örtüsü, nüfus ve yerleşme vb. bütün coğrafi olaylar dağılışı konu olabilmektedir. Bu ilkenin 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler programı içerisinde yer alan bütün ünitelerde göz önünde bulundurulduğu görülmüştür.

Karşılıklı İlgi Yada Bağlantı (Korelasyon) İlkesi: Yeryüzünde meydana gelen doğal ve beşeri olaylar arasında çok yönlü aynı zamanda karşılıklı ilişkilerden söz etmek mümkündür. Bağlantı ilkesi, olaylar arasındaki bu karşılıklı ilişkileri belirlemek ve açıklamak esasına dayanmaktadır. Mesela, güneş ışınlarının geliş açısı ile sıcaklık, sıcaklık ile mesken şekilleri, mesken şekilleri ile kullanılan malzeme arasında bağlantılar bulunmaktadır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler programında yer alan yeryüzünde yaşam ünitesinde ve 7. sınıf programında yer alan tüm ünitelerde bu ilkenin göz önünde bulundurulduğu görülmüştür.

Sebep-Sonuç İlkesi: Olayların sebep ve sonuçlarını ortaya çıkarmak için nerede, ne zaman, nasıl, niçin gibi benzeri sorulara yanıt aramak, bulmak ve ortaya koyup yorumlamak gerekmektedir (İzbrak, 1993, s. 27). Bu ilkenin Sosyal Bilgiler programında yer alan bütün Coğrafya konuları içerisinde yer aldığı ve özellikle vurgulandığı belirlenmiştir.

1.1.4. Dünya’da ve Türkiye’de Coğrafya’nın Önemi

Coğrafyanın asıl amacı, mekandaki farklılıkların ve benzerliklerin analizini yapmak ve yeryüzünün tanınmasını sağlamak ve ondan daha iyi yararlananlara katkıda bulunmaya çalışmaktır.

Değişen dünyada, gelişen teknoloji ve ulaşım ile dünyanın adeta global bir köy haline geldiği görülmektedir. Pek çok bilginin yorumlanmasında pek çok bilimden yararlanmak gerekmektedir. Bu yüzden yeryüzünde bir yeri, bir olayı, bir durumu tanımlamak için öncelikle Coğrafya’dan yararlanır. Hem ülke ve hem de uluslar arası, ekonomik ya da siyasal birçok problemin temeli ve aynı zamanda çözüm yolları geniş çapta Coğrafya’ya dayanmaktadır. Ülkelerin daha üst refah seviyelerine ulaşabilmeleri için Coğrafya’nın ortaya koyduğu gerçeklerden en üst düzeyde yararlanmaları gerekmektedir (McLuhan, 2001, s.185).

Alman Coğrafyacısı Troll; “Coğrafya belirli bir fizyonomi gösteren Coğrafi görünümü incelemeye yönelmekle kendine has bir konu bulmuştur” diyerek Coğrafyanın diğer bilimlere göre farklı bir inceleme alanı olduğunu belirtmektedir. Öte yandan günümüzde çeşitli ulaşım sektörlerinin yeryüzünün her tarafına yayılmasıyla adeta küçülen dünyanın çeşitli köşelerinde cereyan eden gerek birey, gerek ulus olarak tüm insanlığı ilgilendiren olayları anlayabilmek için Coğrafi bilgilere gerek olduğu belirtilmektedir (Güngördü, 2002, s.5).

Coğrafya’dan sağlanan bilgilerle toplumsal yaşam, ekonomi ve kültürle ilgili çok çeşitli genellemelere ulaşmak mümkündür. Toplumlar, bu genellemeleri öğrenerek çeşitli bölge ve ülkelerin ekonomisi, siyasal ilişkileri, toplumsal yaşamları hakkında hipotezler kurabilir, çeşitli sorunlara çözüm yolları üretebilir (Erden, tarihsiz, s.39). Mesela Unesco’nun hızla çoğalmakta olan nüfusa gıda maddeleri sağlamak için kurak bölgelerde tarım alanlarını arttırmayı amaçlayan, büyük bir proje olarak ortaya çıkmış ‘Kurak Bölgeler Projesi’ medya aracılığı ile başka toplumlara duyurulmuş ve bilgi sahibi olan diğer toplumların desteği ile bu proje belli bir başarıya ulaştırılmıştır (Güngördü, 2002, s.5).

Sosyal Bilgiler dersinde de, öğretmenin çeşitli konularda örneğin aldıklarımız, sattıklarımız konusunun öğretimini yaparken doğal kaynakların sınırsız olmadığını ve bu kaynakları kullanmada her bireye görevler düştüğünü vurgulaması gerekir. Bu görevin sadece Türkiye de yaşayan vatandaşların değil tüm dünyada yaşayan insanların sorumluluğu olduğunu ifade etmesi gerektiği söylenebilir.

Coğrafya'nın tanımlarında geçen insan, insan topluluklarını ifade etmektedir. İnsanların farklı toplumları oluşturmalarına karşılık aslında insanda diğer bütün canlılar gibi doğanın bir parçasıdır. Coğrafya ilmi, doğal çevre ile insan arasındaki etkileşimi ortaya koyarak insanların doğaya karşı işledikleri suçların ne tür sonuçlar ortaya çıkarabileceğini gözler önüne sermektedir (Baydil, 2003, s.18). Son yıllarda insanlığın en büyük problemi olarak gösterilen küresel ısınma doğanın insanlıktan ölç alması olarak ifade edilmektedir (www.gefad.gazi.edu.tr/233).

Daha iyi bir refah seviyesine ulaşmayı amaçlayan ulusların ulusal, bölgesel, ya da sistematik planlarda Coğrafyaya gereksiniminin gün geçtikçe arttığı görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak Coğrafya ile planlama arasında sıkı bir ilişki olduğu dikkat çekmektedir. Kalkınma problemleri çoğu kez sınırlı alanlara yönelmekte ve böylece bölgesel düzenleme biçimini almaktadır. Bugün kalkınma planlarını en iyi biçimde yürüten ülkelerden Amerika, Almanya ve B.D.T gibi ülkeler coğrafi özellikleri dikkate alarak en küçük coğrafi birime inerek o birimden ne şekilde yararlanılacağını hesaba katmaktadırlar (Güngördü, 2002, ss:5-6).

1.1.5. Coğrafya Öğretiminin Amaçları

Sosyal Bilgiler dersinin en genel amacı bireye yaşantı kazandırmak ve bireyin sosyalleşmesini sağlamaktır. Bunların yanında bazı alt amaçlardan da söz etmek mümkündür. Örneğin problem çözebilme, eleştirel düşünme, olaylara farklı açılardan bakabilme gibi. Sosyal Bilgiler içerisinde yer alan disiplinler de farklı amaçların gerçekleştirilmesini sağlamaya çalışmaktadır. Coğrafya öğretiminin amaçlarına bakıldığında, çeşitli bölgelerde özel nedenlere bağlı olarak kimi farklılıklar görülse

de temelde aynı olduğu bilinmektedir. Coğrafya öğretiminin amaçları incelendiğinde; öncelikle öğrencilere yurt sevgisi kazandırmak, yurt savunmasının önemini kavratmak, iyi bir ülke yönetimi gerçekleştirmeye katkı sağlamak gibi amaçları olduğu söylenebilir.

1.1.5.1. Yurt Sevgisinde Coğrafya Öğretiminin Amaçları

Coğrafya genel kültür ve bu kültürün algılanmasını da sağlayan bir bilim dalı olarak kalmamaktadır. Bu görevlerin yanında, Naturalist Felsefenin doğmasında esas rolü Coğrafi seyahatlerin oynadığı dikkate alınır, yurt sevgisi kazandırmada etkin bir rol oynamaktadır. İçinde yaşanan Coğrafi çevrenin bireylere en doğru biçimde anlatılması ve doğal güzelliklerin tanıtılması, o bireylerin yaşadıkları toprak parçasını sevmelerini sağlayacaktır. Bu da yurt sevgisi kazandırmada Coğrafya'nın önemini açıkça ortaya koymaktadır. Çeşitli yazarlar dünya klasikleri içerisinde giren eserlerinde Coğrafi seyahatlerinden bahsetmiş ve halk bu eserlere büyük ilgi göstermiştir. İnsanların bu eserlere ilgi göstermesi ve bu eserlerde yurtlarını tanıyıp sevgi oluşturması yurt sevgisi kazandırılmasında Coğrafya öğretiminin önemini açıkça ortaya koymaktadır. Yaşadıkları ülkenin dünya üzerindeki yerini ve değerini bilen, sahip olunan doğal kaynakların, iklimin, bitki örtüsünün yeryüzü şekillerinin, tarımsal ürünlerin, denizlerin, akarsuların dünyanın başka hiçbir yerinde olmadığını ve bu ülkenin kendi kaynakları kendisine yetebilen yedi ülkeden biri olduğunu anlayan bir birey de yurt sevgisi en üst seviyede oluşacaktır. Bu da Coğrafya öğretiminin yurt sevgisi kazandırmada ne kadar önemli olduğunu açıklamaktadır (Tümertekin, 1994, s.27). Sosyal Bilgiler öğretiminin de iyi vatandaş yetiştirme gibi bir amacı olduğundan, öğrencilere yurt sevgisi kazandırılarak bu amaca hizmet edilebilir.

Anadolu, dünya ilk varolmaya başladığından bu yana sürekli insanların yaşadığı veya yaşamak istediği bir toprak parçası olmuştur. Bu toprak parçasına sahip olabilmek için birçok millet birbirleriyle savaşmış ve can vermiştir. Bu da kültürel olarak zenginleşmeye neden olmuştur. Bu kültürel zenginliği Anadolu' nun her yanında görebilmek mümkündür. Coğrafya konuları öğretilirken bu kültürel zenginlikler her

açından anlatılmaktadır. Bu da bireylerde yurt sevgisinin oluşmasını sağlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde bireylere yaşadıkları ülkenin dünya üzerindeki yeri ve önemi yani özel konumu anlatılmaktadır. Milli şuurun oluşmasında bu çok önemli görülmektedir. Bu da ancak Sosyal Bilgiler dersi içerisinde Coğrafya konularının en iyi biçimde verilmesiyle olabilir (Doğanay, 1993, s.133). 2006 Sosyal Bilgiler programında da öğrencilere kazandırılması gereken değerlerden birinin vatanseverlik olduğu belirtilmiştir.

1.1.5.2. Yurt Savunmasında Coğrafya Öğretiminin Amaçları

Türkiye geçmişte olduğu gibi, günümüzde de; üzerinde ve yakın çevresinde dünya güç dengesini etkileyecek tarzda, sürekli ve çok yönlü çıkar ve güç çatışmalarına sahne olan, hassas bir Coğrafi konuma sahip bulunmaktadır. Bu konum ile Türkiye, Avrupa, Asya, Afrika kıtalarının düğüm noktası olarak nitelendirilen Akdeniz ve Orta Doğu' nun, doğu-batı ve kuzey-güney doğal eksenleri üzerinde bir köprü durumundadır. Konu Türkiye açısından ele alındığında tüm millî güç unsurlarının millî hedefimiz olan çağdaş uygarlık düzeyine yöneltebilme için Türkiye Coğrafyası'nın sunduğu bütün olanaklardan en iyi ve verimli bir biçimde yararlanmak gerekmektedir. Ayrıca öğrencilerin bu duruma bağlı olarak en iyi biçimde bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Bu bilinçlenme ancak Coğrafya konularının kavratılmasıyla olabilmektedir.

75 milyona yakın nüfusu, zengin yer üstü ve yer altı kaynakları, ekonomisi ve teknolojisi ile Türkiye, dünyada denge unsuru olan ülkelerden biridir. Sahip olduğu güçlü ekonomik potansiyelde Türkiye'ye ayrı bir jeopolitik değer sağlamaktadır. Bu değeri korumak için bütün bireylere ayrı görevler düşmektedir. Coğrafya konularını yeterince kavramış bireylerin görevini bilmek ve yerine getirmek için daha çok çaba harcadığı söylenebilir. Dünya güç merkezleri arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri sağlayan ulaşım yolları üzerinde oluşu, konumu nedeniyle bu yolları kontrol edebilmesi, güç merkezlerinin ekonomik ilişkilerini etkileyebilir. Türkiye'nin, dünyanın güçlü ülkeleri içerisinde yer alması için, sahip olunan kaynakların en iyi biçimde korunması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilere bu bilincin

kazandırılması için Sosyal Bilgiler dersi içerisinde Coğrafya konuları işlenirken etkili bir öğretim yapılması gerekmektedir (Güngördü, 1992, s.43).

1.1.5.3. Ülke Yönetiminde Coğrafya Öğretiminin Amaçları

Daha iyi bir refah seviyesine ulaşmayı amaç edinen ülkeler; kalkınma planlarının esasını Coğrafi temeller üzerine oturtmuşlardır. Çünkü “Coğrafya” ile “Planlama” kavramında temel unsur “mekân” dır. *R. Hartshorne*'nin dediği gibi “Coğrafyacılar gelecek için planlamalara uygun bilgileri veren birer danışmandır” sözü Coğrafyadan ülke yönetiminde nasıl yararlanılacağına bir göstergesidir. Bu bilincin bireylere küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerekmektedir. Dünyada; yerlerin, mekânların kullanılması, başka bir deyişle araziden yararlanma, Coğrafya'nın belli başlı konusunu oluşturmaktadır. Her bireyin yaşadığı toprak parçasından nasıl yararlanabileceğini bilmesi gerekir. Bu da ancak Coğrafya öğretimiyle mümkün olabilmektedir. Bugün kamu ve özel sektörde sağlam ve tutarlı bir Coğrafya kültürü bulunmayan insanların iyi bir yönetici olması düşünülememektedir. Sorumluluk gerektiren konumda bulunan kişilerin çoğunluğu Coğrafya'yı tasviri, basit, yüzeysel, bir okul Coğrafyası olarak bilmektedirler. Bu durum yönetim anlamında birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Yaşanılan bu sorunlar Coğrafya öğretiminin ülke yönetimi açısından önemini ortaya koymaktadır (Frew, 1993, s.61).

Şehirlerin kırsal alanlara doğru yayılmaları, diğer yandan şehir yerleşmelerinden uzak alanlarda tarım dışı etkinlikler gerçekleştirilmesi kırsal alanların kullanılmasındaki tercihlerin belirlenmesi Coğrafya bilgisi ile olanaklıdır. Kırsal alanlarda ya da şehirlerin çevresindeki verimli ovalarda, gittikçe çoğalan nüfusa ziraat toprağından en iyi biçimde, nasıl yararlanılacağı Coğrafyanın inceleme konuları arasındadır. Bireylere, küçük yaşlarda bu bilgilerin verilmesi Coğrafyanın amaçlarından birisi olarak görülmektedir. İnsan ile yer arasındaki ilişkiyi inceleyen bilim dalı olan Coğrafya; beşerî ve ekonomik çevrenin insana olumlu ve olumsuz etkilerini incelediğinde, insanın yaşamını sürdürebilmesi için bu bilgilere sahip olması gerekmektedir. Kalkınma programlarının yapılmasında, yatırımlara öncelik tanınmasında, Coğrafi bilginin önemi büyüktür. Örneğin bugün ülkedeki ziraat

topraklarında endüstri tesislerinin kurulması ve bunların çevreye olumsuz etkileri, ziraat alanlarının yok edilmesi ve tahribi anlamına gelmekte, insanlarımızı gelecekte bir gıda problemi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Yine yerleşmelerin kuruluşunda ve meskenlerin yapılışında eğer Coğrafi ortam göz önüne alınmıyorsa bu durum (jeolojik yapı, inşa malzemesi, iklimik faktörler vb.) millî israfa yol açmaktadır.

Hayvancılık faaliyetinde; yeterli mera ve çayır alanlarının geliştirilememesi yanında bunların tahribi, Türkiye ekonomisinde önemli bir yeri olan hayvancılığın gerilemesine yol açmaktadır. Yaşanan bütün bu olumsuzlukların temel nedeninin bireylere küçük yaşlarda Coğrafya bilgisinin yeterince verilmemiş olduğu söylenebilir. Coğrafya bu sorunları ortadan kaldırmayı amaç edinmiştir. Yalnızca ülke yönetimi açısından değil, bireylerin kendilerini yönetebilmeleri içinde Coğrafya öğretiminin son derece önemli olduğu söylenebilir. Çünkü Coğrafya bilgisi, bireyin yaşadığı doğal ortamı en iyi biçimde nasıl yönetebileceği konusunda ipuçları vermektedir. Bu durum Coğrafya öğretiminin önemini açıkça ortaya koymaktadır (Güngördü, 1992, ss.44-45).

İlköğretim ikinci basamağında Sosyal Bilgiler dersinin içinde yer alan Coğrafya konuları, öğretmen ve öğrenciler tarafından ülkelerin, şehirlerin, nehirlerin, dağların isimlerin öğrenilmesi gibi algılanmaktadır. Bu yaklaşım da öğrencilerin Coğrafya konularına ilişkin olumsuz tutum geliştirmelerine ve öğrenmelerini olumsuz yönde etkilemeye neden olmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi içinde Coğrafya konularının öğretimi sırasında etkililiği artırmak için Coğrafya konularının öğretiminde yaşanan sorunları belirlemek gerekmektedir. Sosyal Bilgiler programının, dolayısıyla Coğrafya konularının öğretiminin etkililiğinin artırılması için programın uygulayıcısı olan öğretmenlerin bu konuda yaşanan sorunlara ilişkin görüşlerinin belirlenmesi önemli görülmektedir. Bu araştırmada ilköğretim ikinci basamakta Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin, öğretmen, öğrenci, öğretim programı gibi çeşitli nedenlerle Coğrafya konularının öğretiminde karşılaştığı zorlukları en aza indirebilmek ve öğretmenlerin karşılaştıkları sorunları nasıl aşabilecekleri konusuna ışık tutmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

1.1.6. İlgili Araştırmalar

Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan Coğrafya konularının öğretimi konusunda Türkiye’ de ve dünyada çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmada konuyla ilgili olduğu düşünülen çalışmaların bir kısmı aşağıda özetlenmiştir.

Akyol (1999) tarafından “Coğrafya Eğitiminde Gelişmeler ve Temel Sorunlar” konulu çalışmada Coğrafya öğretimi konusunda son yıllarda Türkiye’de ve dünyada ne gibi değişme ve gelişmeler olduğu, bu değişme ve gelişmelerin eğitim ortamına nasıl yansıdığı araştırılmıştır. Çalışmada Türkiye’ de ortaöğretimde yer alan Coğrafya konularının öğretiminde ne gibi sorunlarla karşılaşıldığı ve bu sorunların nasıl çözülebileceği, Coğrafya öğretiminin birey ve toplum açısından önemi analiz edilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın evren ve örneklemini İstanbul ili merkez ilçede görev yapan Coğrafya öğretmenleri ve öğrenciler oluşturmuştur. Araştırma sonucunda Türkiye’de Coğrafya konularının öğretiminde yaşanan gelişmelerin yeterince izlenmediği, ayrıca okulların fiziksel şartlarının Coğrafya konularının öğretiminde aksaklıklara yol açtığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca Coğrafya konularının öğretiminde yaşanan sorunların çözümü için en öncelikli olarak okullardaki araç-gereç eksikliklerinin giderilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Budanur (2004) tarafından yapılan “Coğrafya Öğretiminde Görsel Araçlardan Grafiklerin Etkili ve Yerinde Kullanımı” adlı çalışmada ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin ders araç ve gereçlerini kullanabilme düzeyleri, Coğrafya öğretimde önem taşıyan grafiklerin etkili ve yerinde kullanılabilmesi için gerekli çalışmaların neler olduğu analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın evren ve örneklemini Ankara ili merkez ilçede görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırmada öğretmenlerin araç-gereç kullanımında önemli sorunlarla karşılaştıkları ve bu sorunlar içerisinde en önemli olanını araç-gereç yetersizlikleri olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin Coğrafya konuları öğretilirken grafiklerin yeterince etkili ve verimli bir biçimde kullanmadıkları araştırmaya katılan öğretmenler tarafından belirtilmiştir. Ayrıca bu sorunun aşılabilmesi için neler

yapılması gerektiği konusunda önerilerde bulunulmuştur. Bu önerilerden en dikkat çekici olanı özellikle uzun yıllar bu mesleği yapan öğretmenlere hizmet içi seminerler verilmesi gerektiğidir.

Güngör (2006) tarafından yapılan “Coğrafya Öğretiminde Yaratıcı Düşünme Teknikleri Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi” konulu araştırmada yaratıcı düşünme tekniklerinin doğru ve yeterli biçimde kullanımının öğrenci başarısı üzerinde nasıl etkili olduğu araştırılmıştır. Araştırmacı öncelikle bu araştırması için evren ve örneklem olarak Ankara ili merkez ilçede bulunan Mehmet Akif Ersoy Lisesini belirlemiştir. Burada yaptığı uygulama sonucunda yaratıcı düşünme tekniklerinin kullanımının öğrenci başarısını %54 oranında artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca araştırmacı özellikle Coğrafya konuları anlatılırken birden fazla yöntem ve tekniğin kullanılması gerektiğini ifade etmiştir.

Demiralp (2006) tarafından yapılan “Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak ve Harita ve Küre Kullanımı Becerilerinin Geliştirilmesi” konulu araştırmada, Coğrafya konularının öğretiminde gösteri yönteminin nasıl kullanılabileceği ve bu kullanımın harita ve küre kullanımı üzerindeki etkilerinin neler olduğu konusunda elde edilen bulgular ifade edilmiştir. Deneme modeline göre gerçekleştirilen araştırma sonucunda Coğrafya konularının öğretiminde gösteri yönteminin kullanılmasının, harita ve küre kullanımı becerilerini büyük oranda artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin Coğrafya konularının öğretiminde yalnızca gösteri yönteminin değil, birden çok öğretim tekniği kullanması gerektiği araştırma sonucunda elde edilen bir diğer sonuçtur.

Nalçacı (2007) tarafından “İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Coğrafya Konularının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” konulu araştırmada halen uygulanmakta olan 7. sınıf programı ile 2006-2007 öğretim yılında uygulanmaya başlayan 6. sınıf Sosyal Bilgiler programının değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmada programın uygulanmasında yaşanan aksaklıkların neler olduğu, bu aksaklıkların giderilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerine başvurulmuş ve elde edilen sonuçlar

ifade edilmiştir. Araştırma için Erzurum ili merkez ilçede görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile 6. ve 7. sınıf öğrencilerine anket uygulanmıştır. Ankete katılan öğretmenlerin tamamı 7. sınıf Sosyal Bilgiler programının olması gerekenden çok daha ağır olduğunu 2007-2008 öğretim yılında uygulanmaya başlanacak olan yeni program hakkında ise yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada ankete katılan öğrencilerin yeni uygulamaya konulan 6. sınıf programını anlaşılır buldukları ve derslerde etkinlik yaptıkları için hiçbir şekilde sıkılmadıkları konusunda görüş bildirdikleri görülmüştür. Ayrıca bu araştırmada, yaşanan sorunların çözümü için neler yapılabileceği konusunda öneriler sunulmuştur.

Slater (1993) tarafından yapılan “Coğrafya Öğretiminin Bireylerin Doğaya Bakış Açıları Üzerine Etkisi” konulu araştırmada ilköğretim düzeyinde olan bireylerin Coğrafya öğretiminden önce ve sonra davranışlarını gözlemlemiş çıkan sonuçları karşılaştırarak sonuçlara ulaşmaya çalışmıştır. İndiana Üniversitesinde yapılan araştırmada denek olarak 50 öğrenci kullanılmış ve bu araştırmanın sonucunda öğrencilerin tamamında Coğrafya öğretiminden sonra davranış değişiklikleri olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonucunda Coğrafya öğretiminin, öğrencilerin çevrenin kirlenmesi konusunda daha duyarlı olmaya katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan araştırmalara genel olarak bakıldığında Coğrafya öğretiminin birey ve toplum için önemi, ayrıca ilköğretimde Coğrafya konularının öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler bunun yanı sıra Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve benzeri konuların ele alındığı görülmüştür. Ulaşılan sonuçlara bakıldığında ise, özellikle ilköğretim seviyesinde Coğrafya öğretiminin yaşamsal önem taşıdığı ayrıca bu konuların öğretiminde birden fazla yöntem ve tekniğin kullanılması gerektiği özellikle Sosyal Bilgiler dersi içerisinde Coğrafya konuları anlatılırken araç-gereç kullanımına özen gösterilmesi gerektiği ve benzeri ifadelerin kullanıldığı belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı:

Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim ikinci basamağında Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin, Coğrafya konularının öğretiminde karşılaştığı sorunları belirlemek ve bu problemlere çözüm önerileri getirmektir. Bu amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan Coğrafya konularının öğretiminde *genel olarak* karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
- Öğretmenlerin, Coğrafya konularının öğretiminde, Sosyal Bilgiler *öğretim programından* kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, Coğrafya konularının öğretiminde, *öğretmen yeterliliklerinden* kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, Coğrafya konularının öğretiminde, *öğrenci yeterliliklerinden* kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, Coğrafya konularının öğretiminde, *okulun fiziksel olanaklarından* kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler dersinde, Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerileri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Sosyal Bilgiler dersi en genel amaç olarak bireylere yaşantı kazandırmayı ve bireylere toplum içerisinde karşılaşılabilecekleri sorunların üstesinden gelebilmeleri konusunda yardımcı olmayı belirlemiştir. Bunun yanında ilköğretim ikinci basamağında öğrenim gören öğrencilerin demokrasi bilinci kazanması, hak ve özgürlüklerinin farkında olup davranışlarını, kazanımlarına göre yönlendirebilmesi açısından da Sosyal Bilgiler dersi yaşamsal önem taşımaktadır. Sosyal Bilgiler dersi belirtilen bu amaçları yerine getirirken kimi disiplinlerden yararlanır. Coğrafya da bu disiplinlerden biridir , Coğrafya bilgisi, öğrencilerin kendi çevreleri hakkında bilgi toplamalarını sağlamaktadır. Öğrenciler yaşadıkları fiziksel çevre ile ekonomik

etkinlikleri, yaşam tarzları arasında ilişki kurabilmekte; çevresini tanımakta; deniz, nehir, göl gibi coğrafi yapıların önemini kavrayıp ve onları koruyabilmektedir.

Coğrafya'dan sağlanan bilgilerle toplumsal yaşam, ekonomi ve kültürle ilgili çok çeşitli genellemelere ulaşmak mümkündür. Öğrenciler bu genellemeleri öğrenerek çeşitli bölge ve ülkelerin ekonomisi, siyasal ilişkileri, toplumsal yaşamları hakkında hipotezler kurabilmekte, çeşitli sorunlara çözüm yolları üretebilmektedir.

Coğrafya öğretiminin en önemli amaçlarından birisi öğrenciye harita kullanmayı öğretmektir. Harita bilgisine sahip bir öğrenci, harita kullanarak ilk kez gördüğü yerleri gezebilmekte, hiç görmediği bir ülkenin iklimini, fiziksel özelliklerini, ekonomik faaliyetlerini, jeopolitik önemini anlayabilmektedir(Erden, tarihsiz, s.39).

Belirtilen gerekçelere bağlı olarak her bireyin yeterli Coğrafi bilgiye sahip olması, o bireyin en azından yaşadığı çevreyi tanıyabilmesi açısından son derece önem teşkil etmektedir. Yapılan bu araştırmanın ilköğretim ikinci kademesinde Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlere, Coğrafya konularının öğretiminde karşılaştıkları güçlükleri nasıl aşabilecekleri konusunda yardımcı olabileceği umulmaktadır. Ayrıca yapılacak olan bu araştırma, konuyla ilgili bundan sonra yapılacak araştırmalara örnek olabilmesi bakımından önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma 2005- 2006 öğretim yılı Eskişehir il merkezi ilköğretim okullarında görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşme formundaki sorulara verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin 2006-2007 öğretim yılından önce uygulanan 6. sınıf Sosyal Bilgiler programı hakkındaki görüşleri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

İlköğretim: Bütün yurttaşların Milli Eğitimin amaçlarına uygun olarak beden, zihin ve ahlak bakımından gelişmelerine hizmet eden sekiz yıllık temel öğretim dönemi (Sözer, 1998a, s. 119).

Sosyal Bilimler: Günümüzde ve geçmişte toplumsal yaşam içinde insanın, insanla, çevresiyle ve kurumlarla ilişkilerini inceleyen bir çok disiplinler (Erden, tarihsiz, s.34).

Sosyal Bilgiler: İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal bilimler disiplinlerinde bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı (Erden, tarihsiz, s.8).

Coğrafya: Yeryüzünde meydana gelen olaylarla, insan arasındaki ilişkileri inceleyen bilim (Güngördü, 2002, s.2).

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumlanmasında yararlanılan yöntem ve teknikler açıklanmaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, ilköğretim ikinci basamakta Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin, bu ders içerisinde Coğrafya konularının öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri konusunda görüşlerinin “neler” olduğunun belirlenmesi amaçlandığından, tarama modelinde nitel bir araştırmadır. Tarama modeli, geçmişte ya da şu anda var olan bir durumu var olduğu biçimiyle betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır. Tarama modelinde araştırmaya konu olan birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir biçimde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 1999, s. 77).

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi bilgi alma yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal bir ortamda gerçekçi bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalar olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 10). Nitel araştırmalar alan çalışmalarıdır. Nitel araştırmalarda araştırmacı, davranışları doğal ortamlarda incelemek için onların yaşadıkları yerlere gider. Nitel araştırmacılar “anlam”la ilgilenirler. İnsanların kendi yaşamlarını, deneyimlerini, içinde yaşadıkları fiziksel ortamları nasıl anlamlandırıyorlar? sorusuna yanıt ararlar. Nitel araştırmaların en temel özelliği, üzerinde araştırma yapılan kişilerin bakış açılarıyla araştırılan olay, olgu, norm ve değerleri incelemeye çalışmasıdır. Nitel araştırmaların odak noktası, katılımcıların algıları, deneyimleri ve onların yaşamı anlama yolları üzerinedir (Ekiz, 2003, ss. 27-29; Uzuner, 1999, s. 437; Cresswell, 1994, s. 162).

Nitel araştırmaların verileri betimsel olup; süreç ve anlamla ilgilidir. Araştırmacı veri toplamada ve analizde birincil araçtır. Nitel araştırmalar, araştırma sırasında elde

edilmiş verileri ya da bulguları inceleyerek hipotezlerini çürütmek ya da desteklemek için bir çaba içerisinde değildir. Aksine elde edilen verilerin sistemli ve planlı bir biçimde incelenmesi sonucunda tümevarım yöntemiyle, kuram üretme yoluna gidilir. İlk önce veriler incelenir, daha sonra bu incelemeyle birlikte araştırılan sosyal olguyu en iyi biçimde yansıtacak teori ortaya çıkarılır (Ekiz, 2003, ss. 27-29; Uzuner, 1999, s. 437).

Nitel araştırmalarda araştırmanın doğası, konusu ve amacına göre birçok yöntem kullanılmaktadır. Nitel araştırmalarda en yaygın biçimde tercih edilen yöntemler gözlem, görüşme ve yazılı döküman incelemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 10; Ekiz, 2003, s. 61). Görüşme, görüşmecinin yanıt almak amacı ile soruları, sözlü ve genellikle yüz yüze olmak koşulu ile deneklere yönelttiği, sohbet havasında yapılan bir etkileşimdir (Bogdan ve Biklen, 1998, s. 93; Kaptan, 1977, s. 181). Görüşme, kaynak kişinin ilgi, görüş, tutum ve davranışlarını ortaya çıkarmak üzere iki kişi arasında serbest bilgi değişimini sağlamak amacıyla düzenlenir (Balci, 2001, s. 180). Görüşme daha çok Sosyal Bilimlerde, betimsel ve tarihi araştırmalarda kullanılmakla birlikte, her alanda kullanılabilir genel bir veri toplama yöntemidir (Özguven, 1992, s. 109). Görüşmeler değişik biçimlerde gruplanabilmektedir. Ancak en yaygın gruplama biçimi yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşme olarak üçlü sınıflamadır (Karasar, 1999, s.167).

Yapılandırılmış görüşme, daha çok önceden yapılan ve ne tür soruların ne şekilde sorulup, hangi verilerin toplanacağını en ayrıntılı biçimde saptayan “görüşme planı”nın aynen uygulandığı bir görüşmedir (Karasar, 1999, s. 167). Yapılandırılmış görüşmede amaç, görüşülen bireylerin verdikleri bilgiler arasındaki paralelliği ve farklılığı saptamak ve buna göre karşılaştırmalar yapmaktır. Açık uçlu sorular bu görüşme türünde nadiren kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 93).

Yapılandırılmamış görüşme, görüşmeciye büyük hareket ve yargı serbestliği veren, esnek, kişisel görüş ve yargıların köklerine inmeyi sağlayan bir görüşme tekniğidir. Sorulacak sorular önceden hazırlanmış olsa da, görüşmedeki gelişmeye göre yeni

sorular sorulabilir (Karasar, 1999, s. 168). Yapılandırılmamış görüşme türünde, araştırmacı görüşülenle belirli konuları keşfetmeye çalışır. Görüşme sırasında çalıştığı problemle ilgili belirli özel alanlar keşfederse, daha ayrıntılı sorularla o alanları daha derinliğine irdelemeyi deneyebilir (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 93).

Yarı yapılandırılmış görüşme, yapılandırılmış görüşme tekniğinden biraz daha esnektir. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren bir görüşme formu hazırlar. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeydeki standartlığı ve aynı zamanda esnekliği nedeniyle eğitimbilim araştırmalarına daha uygun bir teknik görünümü vermektedir (Türnüklü, 2000, s. 547). Bu görüşme türünde önceden araştırmacı tarafından belirlenmiş sorular vardır. Bu sorular her bir katılımcıya sistematik olarak sorulur, ancak katılımcılara ayrıntılara inebilmelerine yetecek kadar özgürlük verilir. Böylece katılımcıların standart sorulara verilen yanıtların ötesine geçmeleri beklenir (Altunışık ve diğerleri, 2001, s. 193).

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, konu alanında araştırmacının aydınlatmak istediği alana dayanan bir dizi açık uçlu soruyu içerir. Hem görüşmeciye hem de görüşülen kişiye bazı konuları daha ayrıntılı tartışma olanağı sağlar. Eğer görüşülen kişi bir soruyu yanıtlamada zorlanırsa ya da yalnızca kısa bir yanıt verirse görüşmeci, görüşülen kişinin sorunun daha ötesini düşünmesini cesaretlendirecek ipuçları kullanabilir. Yarı yapılanmış bir görüşmede, görüşmeci görüşülen kişinin yanıtları üzerinde özenle hazırlanmış sondalar ile derinliğine araştırma yapma özgürlüğüne sahiptir (Mathers, Fox ve Hunn, 1998, s. 61). Yarı yapılandırılmış görüşme türünde görüşülen kişilerin gereksinimleri doğrultusunda araştırmacı soruları sorarken sorulara ilişkin ek açıklamalar yapabilir (Berg, 1998, s. 61). Bu araştırmanın verileri görüşme türlerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır.

2. 2. Örneklem Seçimi

Nitel araştırmada, örneklem seçimi araştırma probleminin özelliği ve araştırmacının sahip olduğu kaynaklarla yakından ilgilidir. Bazen bir birey bile nitel araştırma örneklemini oluşturabilmektedir. Ayrıca nitel araştırmalarda, araştırma kaynaklarının sınırlılığı ve kullanılan bilgi toplama ve veri çözümlene yöntemlerinin özelliği nedeniyle çok sayıda bireyi araştırma örneklemine almak olanaklı olmamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 54). Bu araştırmada kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi araştırmanın hız kazanması açasından önem taşımaktadır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın ve erişilmesi kolay durumlardan faydalanabilir. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi araştırmacılar tarafından yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bunun nedeni ise bu yöntemin pratik ve kolay algılanabilir bir yöntem olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005, s. 113).

2. 2.1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle araştırma yapılan okulların ve okullardaki öğretmenlerin belirlenmesinden sonra, araştırmacı her okula telefon ederek yüz yüze görüşebilmek için randevu almıştır. Belirlenen günlerde okullara gitmiş ve öğretmenlerle görüşmüştür. Bu görüşmede, araştırmanın amacını aalıklayarak nasıl yürüteceğini anlatmış ve Eskişehir Valiliğinden araştırma yapılmasında bir sakınca olmadığına ilişkin resmi izin belgesi alındığını ifade etmiştir. “Valilik İzin Belgesi” EK-1’de verilmiştir. Görüşülen tüm öğretmenler görüşme yapılması konusunda bir sakınca olmadığını belirtmişlerdir.

Çizelge 1’de görüldüğü gibi araştırmanın örnekleme, Eskişehir Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı 14 ilköğretim kurumunda görev yapan 22 Sosyal Bilgiler öğretmeni alınmıştır. Öğretmenlerin meslekteki çalışma yılına bakıldığında en çok çalışma süresinin 17 yıl, en az çalışma süresinin 2 yıl olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerden 12’si Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü

mezunu, 8'i Tarih Öğretmenliği mezunu, 2' si ise Coğrafya Öğretmenliği mezunudur.

Çizelge 1
Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Özellikler	Grup	f
Okulun Adı	Gaffar Okan İ. Ö. O.	1
	Av. Şahap Demirer İ.Ö.O	1
	1. Hava İkmal ve Bakım M. İ.Ö.O.	2
	İsmet İnönü İ.Ö.O	1
	Vali Ali Fuat Güven İ.Ö.O.	1
	71 Evler İ.Ö.O.	1
	Or. Gen. Halil Sözer İ.Ö.O.	3
	Mualla Zeyrek İ.Ö.O.	3
	Nasrettin Hoca İ.Ö.O.	1
	Plevne Özel İd. İ.Ö.O.	2
	Fatih Sultan Mehmet İ.Ö.O.	2
	Dok. Halil Akkurt İ.Ö.O.	2
	Mar. Fevzi Çakmak İ.Ö.O.	1
	Zübeyde Hanım İ.Ö.O.	1
Meslekteki Çalışma Yılı	2	2
	4	5
	5	2
	6	3
	7	2
	8	1
	10	2
	11	1
	12	2
	13	1
17	1	
Alanı	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	12
	Tarih Öğretmenliği	8
	Coğrafya Öğretmenliği	2
Toplam		22

2.3. Veriler ve Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla kuramsal boyutun oluşturulması için konuyla ilgili alan yazın taranmıştır. Araştırmanın alt amaçlarını yanıtlamak ve gerekli olan verileri toplamak için nitel yöntem kullanılmıştır. Nitel veriler öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır.

2.3.1. Görüşme Formunun Hazırlanması

Araştırma verilerinin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanılmasına karar verildikten sonra araştırmacı tarafından bir görüşme formu geliştirilmiştir. Geliştirilen Görüşme Formu, Sözleşme, Kişisel Bilgiler, Görüşme Soruları, olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır. “Öğretmen Görüşme Formu” EK-2’de verilmiştir. Araştırmacı görüşme formunu hazırlarken kimi ilkeleri dikkate almıştır. Bunlar şöyle sıralanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 101):

- Kolay anlaşılacak ve odaklı sorular hazırlama,
- Açık uçlu sorular sorma, yönlendirmekten kaçınma,
- Çok boyutlu soru sormaktan kaçınma,
- Alternatif sorular hazırlama,
- Farklı türden sorular yazma ve soruları mantıklı bir biçimde düzenlemedir.

Görüşme formu geliştirilirken öncelikle sorulacak sorular ana başlıklar halinde oluşturulmuştur. Araştırmada kullanılan görüşme formlarının kapsam geçerliliğini belirlemek amacıyla görüşme formları alandan iki uzman tarafından incelenerek ve her bir görüşme formundaki soru maddelerinin geçerliliği belirlenerek görüşme formlarına son şekli verilmeye çalışılmıştır. Araştırmacı bu doğrultuda hazırladığı soruların kolay anlaşılır ve açık olarak ifade edilip edilmediğini belirlemek amacıyla iki öğretmenle ön görüşme gerçekleştirmiştir. Ön görüşme yapılan öğretmenlerle önceden görüşülerek, görüşme için kendilerine uygun gün, saat ve yer belirlenmiştir. Araştırmacı, ön görüşmede görüşülen öğretmenlere araştırmasının amacını ve nasıl bir süreç izleneceğini açıklamıştır. Aynı zamanda veri kaybını önlemek ve verilerin güvenilirliğini sağlamak amacıyla görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt edilmiştir. Görüşme sonucunda ön görüşme yapılan öğretmenlerin görüşme sorularına

verdikleri yanıtlar çözümlenerek dökümü yapılmıştır. Bu yanıtlara dayalı olarak anlaşılmayan soru maddeleri değiştirilmiştir.

2.3.2. Görüşme İlkeleri

Görüşme soruları kesinleştirildikten sonra sıraya konularak her öğretmene belirlenen sırayla sorulmasına karar verilmiştir. Ancak görüşmeler sırasında öğretmenler tarafından herhangi bir sorunun yanıtı tam olarak alınmamış olursa ya da yüzeysel bir yanıt verilirse, “Başka söylemek istediğiniz ya da eklemek istediğiniz bir şey var mı?” şeklinde sorunun daha açık ve anlaşılır olarak yanıtlanmasının sağlanmasına karar verilmiştir. Ayrıca soruların yanıtlanması sırasında, sorulan soruyla birlikte daha sonra sorulacak olan bir başka sorunun yanıtı alınmış olunursa, o sorunun tekrar sorulmaması kararlaştırılmıştır. Öğretmenlerin görüşmeler sırasında tam olarak anlayamadıkları açıklık getirilmesini istedikleri sorular olduğunda da kendilerini yönlendirmeden gerekli açıklamaların yapılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

2.4. Görüşmelerin Yapılması

Görüşmelerin gerçekleştirilmesi ile ilgili olarak görüşmeyi kabul eden öğretmenlerden uygun zamanlarda randevu alınmış, daha sonra görev yaptıkları okullara gidilerek görüşmeler yapılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler 21 Eylül 2005 ile 10 Mart 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, öğretmenlerin kendilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda, önceden kararlaştırılan yer ve zamanda gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerin tümü öğretmenlerin görev yaptığı ilköğretim okullarında gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmelerin 8’i müdür odasında, 3’ü müdür yardımcısı odasında, 1’i okul kütüphanesinde, 3’ü sigara içilen öğretmenler odasında ve 7’si de öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir.

Görüşmelerin tümü araştırmacı tarafından ve birebir olarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmelere başlamadan önce her bir katılımcının görüşme yönergesini okuması

sağlanmıştır. Görüşme soruları her katılımcıya aynı sırada sorulmuştur. Soruların yanıtlanması sırasında öğretmen araştırma kapsamının dışına çıktığında, araştırmacı uygun bir dil kullanarak tekrar konuya dönülmesini sağlamıştır. Görüşme sırasında görüşme yapılan odalara hiç kimse girmemiştir. Görüşmelerde öğretmenlere 6 soru yöneltilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 15-30 dakika arasında sürmüştür.

2. 5. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Görüşme yoluyla elde edilen verilerin çözümlenmesinde, betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Daha sonra elde edilen verilerin sayısallaştırılması yoluna gidilmiştir.

Betimsel analizde elde edilen veriler, daha önceden belirlenen başlıklar altında özetlenir ve yorumlanır. Veriler araştırma sorularına göre sınıflandırılabileceği gibi, veri toplama aşamalarında elde edilen ön bilgiler ışığında da düzenlenebilir. Bu analiz türünde, veri kaynaklarından kimi alıntılar yapmak, çalışmanın güvenilirliği ve sağlığı açısından yararlı olabilir. Bu şekilde ayrıca çarpıcı görüşlerin yansıtılması da sağlanmış olur. Betimsel analizin amacı ham verilerin okuyucunun anlayabileceği ve isterlerse kullanabileceği bir şekilde sunulmasıdır. Bu amaçla elde edilen veriler önce mantıksal bir sıraya konulur. Daha sonra yapılan bu betimlemeler yorumlanır ve bazı sonuçlara ulaşılır. Son aşamada ise araştırmacı yorumların ışığında gelecekle ilgili tahminlerde bulunarak yeni açılımlara ulaşmaya çalışır. Betimsel analiz dört aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanmasıdır (Altunışık ve diğerleri, 2001, s. 222). Araştırmada veriler bu aşamalar dikkate alınarak çözümlenmiştir.

Betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma aşamasında, görüşme kayıtlarının dökümü yapılmıştır. Kayıtların dökümü sırasında her öğretmen için ayrı bir görüşme dökümü formu kullanılmıştır. Bilgisayardan alınan görüşme dökümü formlarından altı tanesi yansız atama yöntemiyle seçilerek bir uzmandan ses kayıt cihazındaki kayıtlarla görüşme dökümleri formunu karşılaştırması istenmiştir. Ses kayıt cihazını dinleyen uzmanın görüşleri doğrultusunda görüşme dökümü formunda eksiklikler varsa

düzeltilmiş ya da uzmanın anlayamadığı sesler birlikte dinlenerek çözümlenmiştir. Bu işlemden sonra, her bir katılımcıyla yapılan görüşme formundaki her bir soruya verilen yanıtlar ilgili soru altında toplanmıştır. Buradaki amaç, “Görüşme Kodlama Anahtarı” hazırlarken araştırmacıya; güvenilirlik ve geçerlik çalışması yaparken hem araştırmacıya hem de uzmanlara kolaylık sağlamaktır.

Tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi aşamasında, daha önceden oluşturulan çerçeveye göre elde edilen veriler tekrar okunmuş ve düzenlenmiştir. Görüşme soruları tek tek ele alınarak, her soru için verilen tüm yanıtlar doğrultusunda seçenekler sıralanmıştır. Bu değerlendirmeler sonucunda, her bir soru maddesinin altında soru ile ilgili yanıt seçeneklerinin yazılı olduğu “Görüşme Kodlama Anahtarı” kayıt formu oluşturulmuştur. Bu görüşme kodlama anahtarında görüşme sorularına ve bu soruların yanıtlarını kapsayacak biçimde oluşturulan seçeneklere yer verilmiştir. Görüşme kodlama anahtarında yer alan yanıt seçeneklerinin güvenilirliğini belirlemek amacıyla beş adet öğretmen görüşme dökümü yansız atama yöntemiyle seçilmiştir. Seçilen beş adet görüşmeciye ait görüşme kodlama anahtarı çoğaltılarak alandan bir uzmana verilmiştir. Görüşme dökümü formları ile görüşme kodlama anahtarları araştırmacı ve uzman tarafından bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme, görüşmecilerin görüşüne uygun bulunan seçeneğin ilgili görüşme kodlama anahtarına işaretlenmesi biçiminde yapılmıştır. Araştırmacı ve uzmanın görüşme kodlama anahtarlarına yaptıkları işaretlemelerin tutarlılığını belirlemek amacıyla her sorunun yanıtı tek tek incelenerek karşılaştırılmıştır. Bu çalışmadan sonra görüşme kodlama anahtarına son biçimi verilmiştir. Araştırma güvenliğinin sağlanması amacıyla, görüşme kodlama anahtarı 22 öğretmen için çoğaltılmıştır. Araştırmacının kendisi ve alandan başka bir uzman, birbirinden bağımsız olarak araştırma kapsamındaki 22 öğretmen görüşme kodlama anahtarında her sorunun yanıtını içeren uygun seçeneği kodlamışlardır.

Bulguların tanımlanması aşamasında, düzenlenen veriler tanımlanarak daha kolay anlaşılır ve kolay okunabilir duruma getirilmeye çalışılmıştır. Burada yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilen nitel veriler sayısallaştırılmıştır. Verilerin sayısal analizinde frekans hesapları kullanılmıştır.

Nitel verilerin sayılara indirgenmesindeki amaç, istatistiksel yöntemlere başvurarak genellemeler yapmak ya da sınırlı sayıdaki belirli değişkenler arasında ilişki aramak değildir. Amaç; güvenilirliği artırmak, yanlılığı azaltmak, tema ve kategoriler arasında karşılaştırma yapılmasına olanak tanımak ve küçük ölçekli bir araştırmanın ya da bir durum çalışması sonuçlarının, daha sonra anket gibi araçlarla daha geniş bir örnekleme ulaşılarak tekrar sınanmasına olanak vermesidir (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s.s, 177-178).

Gerçekleştirilen çalışmanın güvenilirlik hesaplaması Türnüklü'nün, Croll (1986, s. 152), Robson (1993, s. 222), Bekeman ve Gottman'dan (1997, s. 60) aktardığı "Uyuşum Yüzdesi Formülü (Agreement Percentage)" kullanılarak yapılmıştır.

$$P = \frac{Na}{Na + Nd} \times 100$$

P: Uyuşum Yüzdesi

Na: Uyum miktarı

Nd:Uyuşmazlık miktarı

Çizelge 2'de görüşme kodlama anahtarlarında yer alan soruların güvenilirlik yüzdeleri, güvenilirliği en yüksek olan sorudan en düşük olan soruya doğru sıralı olarak verilmiştir.

Çizelge 2

Görüşme Kodlama Anahtarında Yer Alan Soruların Güvenirlik Yüzdeleri

Sorular	Güvenirlik Yüzdeleri (%)
Soru 1	100
Soru 2	100
Soru 3	99
Soru 4	99
Soru 5	98
Soru 6	97

Görüşme kodlama anahtarının güvenilirlik çalışmasında güvenilirlik, 6. soruda en düşük % 97, 1., 2. sorularda %100 en yüksek olarak hesaplanmıştır. Görüşme kodlama anahtarının güvenilirlik ortalaması % 99,12 olarak hesaplanmıştır.

Yukarıda yapılan işlemler sonucunda, araştırmaya katılanların görüşlerinin her tema ve alt tema için hangi sıklıkta tekrar ettiği hesaplanarak frekans olarak ifade edilmiştir. *Bulguların yorumlanmasında* elde edilen bulgular açıklanmış görüşmecilerin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmış ve başka araştırma sonuçları ile desteklenmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, görüşme yapılan öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulguların sunulmasında, araştırmanın temel amacı doğrultusunda ele alınan ve yanıtlanması gereken sorular görüşme formundaki soru sırası dikkate alınmıştır.

3.1. “Sosyal Bilgiler” Dersinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde, ilköğretim ikinci basamakta görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Coğrafya konularının öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerileri konusunda görüşlerini almak amacıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1.1. Öğretmenlerin “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Coğrafya Konularının Öğretiminde Genel Olarak Ne Gibi Sorunlarla Karşılaşıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Görüşme yapılan öğretmenlere birinci olarak “Sosyal Bilgiler programında yer alan Coğrafya konularının öğretiminde genel olarak ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 3’ te gösterilmiştir.

Çizelge 3

Öğretmenlerin “Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Coğrafya Konularının Öğretiminde Genel Olarak Ne Gibi Sorunlarla Karşılaşıyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Sosyal Bilgiler programında yer alan Coğrafya konularının öğretiminde genel olarak ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?	f
Öğrenciler derse hazır gelmemektedir.	17
Derste dikkatlerini başka noktalara odaklamaktadır.	17
Sınıfların kalabalık olması verimli ders işlenmesini engellemektedir.	17
Öğretim programı yoğun olduğu için konuların yetiştirilmesinde zorluklar yaşanmaktadır.	3
Ailelerin sosyo - ekonomik düzeylerinin düşük olması, çocuklarıyla ilgilenmelerini olumsuz yönde etkilemektedir.	2
Okuldaki araç-gereç eksiklikleri konuların kavratılmasını güçleştirmektedir.	2
Okul idaresiyle yaşanan problemler derse uyum sağlanmasını ve öğrencilere gereken davranışların kazandırılmasını güçleştirmektedir.	1

Çizelge 3’ te görüldüğü gibi kendileriyle görüşülen öğretmenlerin 17’si “Öğrenciler derse hazır gelmemektedir”, “Derste dikkatlerini başka noktalara odaklamaktadır”, “Sınıfların kalabalık olması verimli ders işlenmesini engellemektedir” biçiminde görüşler bildirmiştir. Öğretmenlerin 3’ü “Öğretim programı yoğun olduğu için konuların yetiştirilmesinde zorluklar yaşanmaktadır”, 2’si “Ailelerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması, çocuklarıyla ilgilenmelerini olumsuz yönde etkilemektedir” biçiminde Coğrafya konularının öğretiminde yaşanan sorunları dile getirmişlerdir. Coğrafya öğretiminde karşılaşılan genel sorunlara ilişkin olarak öğretmenlerden 2’si ise “Okuldaki araç-gereç eksiklikleri konuların kavratılmasını

güçleştirmektedir” 1’i de “Okul idaresiyle yaşanan problemler derse uyum sağlanmasını ve öğrencilere gereken davranışların kazandırılmasını güçleştirmektedir’ şeklinde yanıt vermişlerdir.

Sosyal Bilgiler Programında yer alan Coğrafya konularının öğretiminde genel olarak karşılaştıkları sorunları ilişkin olarak, Rafet öğretmen “*Sınıfların gerekenden çok daha fazla olması, öğrencilerin kontrol altında tutulmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca yedinci sınıflarda öğretim programının çok yoğun olması Coğrafya konularının öğretilmesini zorlaştırmaktadır. Çünkü öğretim programının yetiştirilmesi gerektiğine inandırılan öğretmen, konuları öğrenciye tam kavratmadan hızlı şekilde geçmektedir. Görev yaptığım okulda bulunan öğrencilerin aileleri sosyo-ekonomik olarak bulunması gereken seviyenin çok altında bu durumda çocuklarıyla yeterince ilgilenmeleri çok zor ve bu durum benim açımdan çok büyük bir problem,*” (st.111-115) biçiminde görüş belirtmiştir.

Konu ile ilgili olarak Asuman öğretmen, “*Sınıf mevcutları olması gerekenden çok daha kalabalık, bu kadar kalabalık sınıflarda özellikle görsel materyalleri kullanmak çok zor ve Coğrafya konuları kavratılırken öğrencilerle tek tek ilgilenmek gerekli ama kalabalık sınıflarda bu çok zor. Bunların dışında yaşadığım en büyük problem öğrencilerin isteksiz ve ilgisiz oluşları, özellikle Coğrafya konularına karşı çok isteksizler,*” (st. 469-475) şeklinde görüş belirtmiştir.

Saniye öğretmen ise, “*Öğrencilerin derse adaptasyonlarını bir türlü sağlayamıyorum. Nedense öğrencilerin dikkatleri çok dağınık ve özellikle Coğrafya konularını öğrenmede çok isteksizler, öğrenmeye karşı isteksiz bir öğrenciye öğretmen ne yapabilir doğrusu bilemiyorum. Bir de okulumuzda araç gereç eksiklikleri var, bu eksiklikler giderilmeden verimli ders işlemem mümkün değil bunun yanında okul idaresiyle yaşadığım problemler var, yaşadığım en büyük problemlerden biride özellikle 7. sınıflarda programın yoğun olması. Ders sayısı yeterli olmadığı için bu kadar yoğun bir programı yetiştirmek için konuları hızlı*

geçmek zorunda kalıyorum. Ancak özellikle Coğrafya konuları öğretilirken fazla zamana ve tekrara ihtiyaç var,” (st.249-275) biçiminde görüş belirtmiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde, Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan en büyük problemin öğrencilerin derse hazır gelmemeleri ve dikkatlerini toplamakta güçlük çekmeleri olduğu görülmüştür. Ayrıca sınıfların olması gerekenden çok daha fazla kalabalık olması karşılaşılan bir diğer problem olarak belirtilmiştir. Araştırmanın bu bulgusu, Akyol'un (1999) yaptığı Coğrafya Eğitiminde Gelişmeler ve Temel Yaklaşımlar konulu araştırmada yer alan “sınıf mevcutlarının gereken seviyeye indirilememesi, Coğrafya konularının öğretiminde kullanılması gereken yeni yöntem ve tekniklerin uygulanmasını güçleştirmektedir” bulgusu ile örtüşmektedir. Bunların dışında okullarda karşılaşılan araç-gereç eksiklikleri de kimi öğretmenler tarafından problem olarak belirtilmiştir.

3.1.2. Öğretmenlerin, “Coğrafya Konularının Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretim Programından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Görüşme yapılan öğretmenlere ikinci olarak “Coğrafya konularının öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 4’ te gösterilmiştir.

Çizelge 4

Öğretmenlerin, “Coğrafya Konularının Öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretim Programından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Coğrafya konularının öğretiminde Sosyal Bilgiler öğretim programından f kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?

7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının yoğun olması konuların yetiştirilmesini zorlaştırıyor.	22
Konular yüzeysel ve dönüt almadan hızlı şekilde geçiliyor.	22
6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı öğrenci seviyelerine uygun değil.	19
Coğrafya konularının kavratılmasında güçlükler yaşıyor.	19
Konular gerektiği gibi sıralanmamış.	17
Tarih ve Coğrafya konularının iç içe olması öğretimi güçleştiriyor.	10
Sosyal Bilgiler dersinde haftalık ders saati sayısı yeterli değil.	7

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı, “7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının yoğun olması konuların yetiştirilmesini zorlaştırıyor,” yine öğretmenlerin tamamı “Konular yüzeysel ve dönüt almadan hızlı şekilde geçiliyor,” biçiminde görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerden 19’u “6. Sınıf Öğretim Programı öğrencilerin seviyelerine uygun değil,” ayrıca yine 19’u “Coğrafya konularının kavratılmasında güçlükler yaşıyor,” ifadesi ile 6. sınıf Sosyal Bilgiler programı ile ilgili sorunlarını dile getirmiştir. Öğretmenlerin 17’si “Konular gerektiği gibi sıralanmamış”, 10’u ise Tarih ve Coğrafya konularının iç içe olması öğretimi güçleştiriyor” biçiminde görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin 7’si de “Sosyal Bilgiler dersinde haftalık ders saati sayısı yeterli değil” biçiminde görüş bildirmişlerdir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin hepsi 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının olması gerekenden çok daha fazla yoğun olduğunu bu nedenle konuların hızlı geçmek zorunda kaldıklarının dolayısıyla istenilen amaca tam olarak ulaşamadıklarını ifade etmiştir. Öğretmenlerin görüşme sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde Sosyal Bilgiler programından kaynaklanan sorunların 6. ve 7. sınıf programlarına göre farklılıklar gösterdiği de söylenebilir. Ancak 2006-2007 öğretim yılında ülke genelinde uygulamaya geçen 6. sınıf Sosyal Bilgiler programında konular öğrencilerin seviyelerine daha uygun, ezbercilikten uzak, öğrencileri eleştirel düşünmeye yönelten ve hayata hazırlamayı amaçlayan bir program olduğu düşünülmektedir. Yine aynı programda öğretmenlerin pasif konumda öğrencilerin öğrenmelerine yardımcı olan bir rehber, öğrencilerin ise aktif ve sürekli etkinlik içerisinde buldukları görülmektedir. Ancak bu programın kalabalık sınıflarda uygulanmasında güçlükler yaşanabileceği söylenebilir.

Araştırmanın bu bulgusu, Güngör'ün (2006) yaptığı çalışmada ifade ettiği “sınıf mevcutlarının fazla olması Sosyal Bilgiler dersinde yaratıcı düşünme tekniklerinin kullanılmasını olumsuz yönde etkilemektedir” bulgusu ile örtüşmektedir. Araştırmacı bu çalışmada yaratıcı düşünme yöntem ve tekniklerinin sınıf ortamında etkin bir şekilde kullanılabilmesi için sınıf mevcutlarının öğretime uygun seviyelerde olması gerektiğini belirtmiştir. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler programının yoğun olması bulgusu ise Güler' in (2002) yaptığı Coğrafya Eğitimi ve Sorunları çalışmada yer alan 7. sınıflarda Coğrafya öğretimi sorunları bulgusu ile örtüşmektedir. Güler çalışmada 7. sınıf Sosyal Bilgiler programının yoğun olmasının konuların öğretimini zorlaştırdığı ve bu programın yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Coğrafya konularının öğretiminde Sosyal Bilgiler öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak Dilaver öğretmen “7. sınıflarda konular oldukça ağır, konuları yetiştirebilmem için en hızlı şekilde anlatmam gerekiyor. Bu nedenle yeterince dönüt almadan bir sonraki konuya geçiyorum. Haftalık ders saatinin yetersiz olması var. Bu kadar yoğun ve zor konuları öğrenciye kavratmak için mevcut

olan ders saati çok yetersiz kalıyor. Ayrıca Tarih ve Coğrafya konularının iç içe verilmesi de yaşadığım bir başka sorun” (st.120-129) diyerek öğretim programından kaynaklanan sorunları ifade etmiştir.

Zeliha öğretmen “Ben 6. sınıf öğretim programının, öğrencilerin seviyelerinin üstünde olduğunu düşünüyorum. Nitekim derste yaşadığım problemler bunu doğruluyor. Ayrıca 7. sınıf Sosyal Bilgiler programı, olması gerekenden çok daha yoğun. Konuları yetiştirmekte oldukça zorlanıyorum. Bir de konuları yetiştirebilmek için hızlı şekilde geçiyoruz. Öğrenciden gerekli dönütü alamıyoruz, bu da öğrencinin bir sonraki konuyu kavramasını zorlaştırıyor. Özellikle Coğrafya konuları birbirine çok bağlı. Bir konuyu yeterince kavramadınız mı diğer konuyu anlamanız çok zor, ayrıca konular olması gerektiği gibi sıralanmamış.” (st. 325-345) biçiminde görüş belirtmiştir.

Koray öğretmen ise “7. sınıfların konuları çok yoğun, özellikle Coğrafya konularını öğretirken zorluk yaşıyorum. Birçok öğretmen benim yaşadığım zorluğu yaşıyor. Bu durumun nedeni programın yoğunluğuna bağlı olarak konuları hızlı geçmemiz. Bir de 7. sınıf programında Tarih konuları ağırlıklı olduğu için daha fazla zaman alıyor. Coğrafya konularına daha az zaman ayırmak zorunda kalıyoruz. Bence Coğrafya konularına daha fazla zaman ayırmamız gerekli, çünkü öğrencilerin bu konuları kavramada daha fazla zorlandığını düşünüyorum. 6. Sınıf programına baktığımızda ise konuların öğrenci seviyelerinin üzerinde olduğunu görüyoruz. Bu çağdaki çocuklar daha ziyade yaparak yaşayarak ve doğayla iç içe bu konuları öğrenirler. Özellikle Coğrafya konularının öğrenilmesinde bu çok önemli. 6. sınıf programına baktığımızda öğrenci seviyelerinin üzerinde bir program olduğunu görüyoruz” (st. 570-585) biçiminde görüş belirtmiştir.

3.1.3. Öğretmenlerin, “Coğrafya Konularının Öğretiminde, Öğretmen Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Görüşmeye katılan öğretmenlere üçüncü olarak “ Coğrafya konularının öğretiminde öğretmen yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdiği yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 5’ te gösterilmiştir.

Çizelge 5

Öğretmenlerin, “Coğrafya Konularının Öğretiminde, Öğretmen Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Coğrafya konularının öğretiminde, öğretmen yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?	f
Öğretmene yeterince saygı duyulmuyor.	10
Alanı Tarih olan öğretmenler Coğrafya konularını öğretmede yetersiz kalıyor.	7
Öğretmenler klasik yöntemlerden vazgeçemiyorlar.	7
Öğretmenler bilgisayar, tepegöz, asetat gibi araç ve gereçlerin kullanımında güçlükler yaşıyor.	7
Öğretmenler gereken desteği hiçbir zaman alamıyorlar.	4
Öğretmenler derse zamanında girmiyor.	2
Öğretmenler lisans üstü eğitime yönelmiyorlar.	1

Coğrafya konularının öğretiminde öğretmen yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak öğretmenlerden 10’u “Öğretmene yeterince saygı duyulmuyor,” 7’si “Alanı Tarih olan öğretmenler Coğrafya konularını öğretmede yetersiz kalıyor,” 7’si “Öğretmenler klasik yöntemlerden vazgeçemiyorlar,” yine 7’si “Öğretmenler

bilgisayar, tepegöz asetat gibi araç ve gereçlerinde kullanımında güçlük yaşıyor”, 4’ü “Öğretmenler gereken desteği hiçbir zaman alamıyorlar”, 2’ si “Öğretmenler derse zamanında girmiyor”, 1’i “Öğretmenler lisans üstü eğitime yönelmiyor” biçiminde görüş bildirmişlerdir.

Coğrafya konularının öğretiminde, öğretmen yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak, Rafet Öğretmen ”*Mezuniyet branşım Tarih olduğu için Coğrafya konularının öğretiminde yetersiz kaldığımı hissediyorum. Sadece ben değil bu sorunu yaşayan birçok öğretmenimiz var. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde hem Tarih, hem Coğrafya hem de Vatandaşlık konularının yer alması bu derse giren öğretmenlerimizi oldukça zorluyor. Ayrıca uzun yıllar bu mesleği yapmış olan öğretmenlerin araç gereç kullanmada yetersiz kaldığını düşünüyorum. Özellikle projeksiyon, tepegöz gibi araçları kullanmaya yanaşmıyorlar. Halbuki Coğrafya konularının öğretiminde bu araçların kullanımı son derece önemli. Öğrencinin görsel zekasına da hitap edebilirsiniz. Ancak bu araçların kullanımı biraz emek biraz da yetenek istemektedir. Bunun yanında bazı öğretmenlerin öğrenciyle olması gereken mesafeyi ayarlayamadıklarını düşünüyorum. Birçok öğretmen ise derslere zamanında girmiyor*” (st. 316-334) biçiminde görüş belirtmiştir.

Nihal öğretmen ise “*Özellikle Coğrafya konularının öğretiminde görsel materyallerin kullanılması son derece önemli. Coğrafya konularını sınıf ortamında düz anlatım yaparak öğrenciye kavratmak mümkün değil. Projeksiyon, tepegöz, harita gibi araç ve gereçleri kullanmak son derece önemli bunlara ek olarak etkinlikler ve gezi gözlemler yapılmalı. Ancak birçok öğretmenimiz bu konularda son derece yetersiz. Birde asıl branşı Coğrafya olmayan öğretmenlerin, Coğrafya konularını öğretmede yetersiz kaldığını düşünüyorum. Çünkü bu öğretmenler Coğrafya bilgisi olarak olması gereken seviyede değil. Bu durumda bu öğretmenlerin Coğrafya konularını gerektiği gibi öğretmeleri bence mümkün değil,* (st. 680-696) biçiminde görüş belirtmiştir.

Ayla öğretmen de öğretmen yeterlikleri ile ilgili olarak, “Öğretmen yeterlilikleri konusunda bence en önemli sorun; asıl branşı Coğrafya olmayan öğretmenlerin, bu konuları öğretmede yetersiz kalmasıdır. Çünkü bir öğretmenin kendi branşında olmayan bir konuyu öğrenciye verebilmesi çok zor. Ancak derse girmeden önce bazı çalışmalar ve egzersizler yapması gerekli. Bir çok öğretmen bu durumu bilmelerine rağmen derse herhangi bir ön çalışma yapmadan girmekteler. Bu şekilde derse giren öğretmenin konuları kavratmada yeterli olması bence mümkün değil. Ayrıca bir çok öğretmen özellikle bu meslekte uzun süre çalışanlar Coğrafya konularını anlatırken derste kullanmaları gereken araç ve gereçleri kullanmıyor veya kullanmak istese de bunu başaramıyor. Örneğin bir projeksiyonun kullanılması az da olsa uzmanlık gerektiren bir iş. Birçok öğretmen bu aleti kullanmak yerine düz anlatım yolunu tercih ediyor. Bu da tabii öğrencinin konuyu gerektiği gibi anlamasını ve bir sonraki konuya hazır olmasını oldukça zorlaştırıyor. Bu konuda son olarak şunu söylemeliyim; bence öğretmenlerin lisans üstü eğitime yönelmesi son derece önemli çünkü öğretmenlerin yerinde saymaması sürekli kendisini yenilemesi gerekli bu da ancak eğitime devam etmekle mümkün. Ancak bir çok öğretmen lisans eğitimini yeterli bularak başka zahmetlere girmeyi tercih etmiyor” (st.169-181) biçiminde görüş belirtmiştir.

Öğretmenlerin verdikleri yanıtlar incelendiğinde yarıya yakınının, öğrencilerin öğretmenlere yeterince saygı duymadıklarını belirttikleri görülmüştür. Kimi öğretmenlerin ise Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin araç-gereç kullanmada yetersiz kaldıklarını ifade ettikleri belirlenmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenlerden bazıları özellikle yaşça büyük olan öğretmenlerin araç gereç kullanmada yetersiz kaldığını ifade etmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu Güngör’ün (2006) yaptığı araştırmanın 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programının Öğretiminde Yaratıcı Düşüncenin Kullanılma Sıklığı bulgusu ile örtüşmektedir. Bu çalışmada Güngör, yaşları fazla olan öğretmenlerin kimi öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerini kullanmada zorluklar yaşadıkları belirtmiştir. Özellikle Coğrafya konularının öğretiminde farklı yöntem ve tekniklerin

kullanılması gerektiğini belirten araştırmacı kimi öğretmenlerin klasik yöntemlerden vazgeçmekte güçlükler yaşadığını ifade etmiştir.

3.1.4. Öğretmenlerin “Coğrafya Konularının Öğretiminde Öğrenci Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Görüşmeye katılan öğretmenlere dördüncü olarak “Coğrafya konularının öğretiminde öğrenci yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 6’ da gösterilmiştir.

Çizelge 6

Öğretmenlerin “Coğrafya Konularının Öğretiminde Öğrenci Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Coğrafya konularının öğretiminde öğrenci yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?	f
Öğrenciler derse hazır gelmiyor.	18
Öğrenciler derse kahvaltı yapmadan geldikleri için ilgilerini toplayamıyorlar.	14
Öğrenciler gerekli rehberlik desteğini alamadıkları için derse nasıl katılmaları gerektiğini bilemiyorlar.	9
Öğrencilerin düzeyleri konuları kavramada yetersiz kalıyor.	2
Öğrenciler derse kitap getirmiyor.	1
Öğrencilerin not tutma alışkanlıkları yok.	1

Bu soruya öğretmenlerin 18’i “Öğrenciler derse hazır gelmiyorlar”, 14’ü “Öğrenciler derse kahvaltı yapmadan geldikleri için ilgilerini toplayamıyorlar”, 9’u “Öğrenciler

gerekli rehberlik desteğini alamadıkları için nasıl öğreneceklerini bilemiyorlar,” 2’si “Öğrencilerin düzeyleri konuları kavramada yetersiz kalıyor”, 1’i “Öğrenciler derse kitap getirmiyor”, 1’i “Öğrencilerin not tutma alışkanlıkları yok” biçiminde yanıt vermişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerden Ayla öğretmen Coğrafya konularının öğretiminde öğrenci yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak, “*Öğrencilerime her zaman bir sonraki konuya hazırlanarak gelmelerini söylüyorum. Bir türlü öğrenciler bu alışkanlığı edinemediler. Bunun yanında bazı öğrenciler derse gelirken kitap ve defter getirmiyor getirirler de gerektiği gibi kullanmıyorlar. Öğrencilerden sadece birkaçı derste not tutabiliyor. Ayrıca bazı öğrencilerimin anlama problemleri var. Aileler çocuklarını aç şekilde gönderiyor bu durumda çocuğun dersi anlamasını güçleştiriyor*” (st. 193-200) biçiminde görüş bildirmiştir.

Aytaç öğretmen ise “*Öğrencilerin bir konuyu kavramaları için mutlaka istekli ve öğrenmeye hazır olmaları gerekli. Ancak bir şeyler anlatmak için uğraştığım öğrenciler, öğrenmeye karşı çok isteksiz, niçin derse geldiğinden haberi yok veya dikkati çok dağınık akıl başka yerlerde. Böyle bir ortamda öğrenciye bir şeyler öğretebilmek gerçekten çok zor. Bunun yanında bir ailelerin sosyo-ekonomik seviyelerinin düşük olması sorunu iyice içinden çıkılmaz bir hale getiriyor. Öğrenciler derse yeterince beslenmeden veya kahvaltı yapmadan geliyor. Bu haldeki öğrenciye öğretmen ne verebilir bilemiyorum. Ayrıca yetersiz beslenme ve başka etkenlere bağlı olarak bazı öğrencilerin zeka seviyeleri olması gerekenden daha düşük bu durum özellikle Coğrafya gibi zeka ve çalışma gerektiren bir bilimin ortaya koyduğu konuların öğrenciye kavratılması ve bu dersin amacına ulaşması son derece zor. Bazı öğrenciler ise isteksizliğe bağlı olarak derse kitap veya defter gibi temel araç ve gereçleri getirmeden geliyor ve ben bu durumdan çok etkileniyorum çünkü öğrencilerin bu isteksizlikleri bana da yansıyor ve bu durumda yeterince verimli olamadığım hissine kapılıyorum*” (st. 321-339) biçiminde öğrenci yeterlilikleri ile ilgili görüşlerini dile getirmiştir.

Dilaver öğretmen de “Görev yaptığım okul şehir merkezine uzak kenar mahalle şeklinde tabir edilen bir yerde. Dolayısıyla böyle bir yerde ailelerin yüksek gelirli olması beklenemez. Düşük gelirli aileler çocuklarının fiziksel ve ruhsal ihtiyaçlarını yeterince karşılayamıyor. İhtiyaçları karşılanamamış bir öğrencinin derse istekli gelmesi veya o dersten bir şeyler alabilmesi bence mümkün değil. Ayrıca bu tür öğrencilerin mutlaka rehberlik desteği görmesi gerekli fakat ne görev yaptığım okulda ne de diğer okullarda öğrencilere yeterince rehberlik yapıldığını düşünmüyorum. Karnı aç bir öğrenciye öğretmenin bir şeyler öğretmesi ne kadar mümkün olabilir. Ayrıca öğrencilerin sadece Sosyal Bilgiler dersine değil bütün derslere ilgisiz kaldığını düşünüyorum çünkü öğrencilerin başka ihtiyaçları var öncelikle bu ihtiyaçlarının karşılanması gerekli (st. 130-145) biçiminde görüş belirtmiştir.

Kendisiyle görüşme yapılan öğretmenlerin büyük bir kısmı öğrencilerin derslere hiçbir biçimde hazır gelmediklerini bu duruma bağlı olarak öğrencilerin derse katılmadıklarını ve özellikle Coğrafya konuları işlenirken öğrencinin gereken çabayı göstermediğini ifade etmiştir. Ayrıca öğrencilerin derste not tutma alışkanlıklarının olmaması da bir öğretmenimiz tarafından sorun olarak ifade edilmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu Demiralp (2006) tarafından yapılan Coğrafya öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak, Harita ve küre Kullanımı Becerilerinin Geliştirilmesi konulu çalışmada elde edilen “bireylerin harita küre vb. araç ve gereçleri kullanımı, istekli oluşlarıyla doğru orantılıdır. Öğrencilerin derslere ilgisiz kalması bu araç ve gereçlerin kullanımını güçleştirmektedir” bulgusu ile örtüşmektedir. Araştırmacı bu çalışmasında Öğretmenlerin öncelikle öğrencileri derse istekli hale getirmeleri gerektiğini ifade etmiştir.

3.1.5. Öğretmenlerin “Coğrafya Konularının Öğretiminde Okulun Fiziksel Olanaklarından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Görüşmeye katılan öğretmenlere beşinci olarak “Coğrafya konularının öğretiminde okulun fiziksel olanaklarından kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 7’ de gösterilmiştir.

Çizelge 7

Öğretmenlerin “Coğrafya Konularının Öğretiminde Okulun Fiziksel Olanaklarından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Coğrafya konularının öğretiminde okulun fiziksel olanaklarından kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?	f
Okullarda projeksiyon bulunmuyor, bulunsa da idare kullanılmasına izin vermiyor.	20
Görsel materyallerin kullanılmaması Coğrafya konularının öğretimini zorlaştırıyor.	20
Yeni yapılan okullarda araç-gereç eksiklikleri var.	17
Okulların resmi hiçbir geliri yok.	15
Okullara gezi imkanı sağlanmıyor.	10
Okullarımızın genelinde sınıfların küçük fakat öğrenci sayıları fazla	4
Okulların çoğunda öğrencilerin dinlenip oyun oynayabilecekleri bir bahçe yok	1

Çizelge 7’ de görüldüğü gibi bu soruya öğretmenlerin 20’si “Okullarımızda projeksiyon bulunmamakta, bulunsa da idare kullanmamıza izin vermiyor, yine 20’si

“Görsel materyallerin kullanılmaması Coğrafya konularının öğretimini zorlaştırıyor”, 17’si “yeni yapılan okullarda araç-gereç eksiklikleri var”, 15’i “okulların resmi hiçbir geliri yok”, 10’u “okullara gezi imkanı sağlanmıyor”, 4’ü “okullarımızın genelinde sınıflar küçük fakat öğrenci sayıları fazla ”,1’i “Okulların çoğunda öğrencilerin dinlenip oyun oynayabilecekleri bir bahçe yok” biçiminde yanıt vermişlerdir.

Görüşme yapılan öğretmenlerden Zeliha Hanım Coğrafya konularının öğretiminde okulun fiziksel olanaklarından kaynaklanan sorunlara ilişkin olarak “*Bana göre Coğrafya konuları öğretilirken görsel materyalleri en kaliteli şekilde kullanmak gerekli. Çünkü Coğrafya ilmi yeryüzünün insanla ilişkilerini incelemekte. Örneğin bir deniz kavramı veya ova, okyanus, nehir gibi kavramlar anlatılırken öğrencilerin bunları görmeleri sağlanmalıdır. Bu,da ancak harita, projeksiyon, tepegöz gibi araçların kullanımıyla olur. Bunların yanında öğrenci için en faydalı yöntem gezi-gözlem yöntemidir. Fakat okulumda bu imkanlar çok yetersiz. Sadece bir projeksiyon makinesi var onu da kullanmamıza izin verilmiyor. Gezi- gözlem yapmak çok zor, çünkü okulun maddi imkanları yetersiz birde bunun yanında milli eğitim müdürlüğü de izin verirken zorluklar çıkarıyor*” (st. 254-269) biçiminde yanıt vermiştir.

Koray öğretmen “*Görev yaptığım okulda sınıflar olması gerekenden çok daha fazla kalabalık aynı zamanda sınıflar küçük. Böyle bir ortamda benim öğrencilerle bireysel olarak ilgilenmem veya Coğrafya konularının amaçlarını tam olarak gerçekleştirmem çok zor. Bunun yanında okulumuzda Coğrafya konularını işlerken kullanmam gereken araç-gereçler yeterli değil. Örneğin projeksiyon bir tane ve kullanırken de idareyle büyük problemler yaşıyoruz. Özellikle Coğrafya konularını işlerken bu tür araç ve gereçlere çok ihtiyaç duymaktayız. Ben Coğrafya konularının öğretiminde en etkili yöntemin gezi-gözlem olduğunu düşünüyorum. Ancak bu yöntem çok masraflı ve emek isteyen bir yöntem. Ancak ne yazık ki görev yaptığım okulda bu maddi imkanlar maalesef yeterli değil, ayrıca ilköğretim okullarının hiçbir resmi geliri yok*” (590-608) biçiminde yanıt vermiştir.

Gülden ğretmen “ *Bence günümüzde en önemli ders aracı projeksiyon. Özellikle Coğrafya konularını işlerken bu aracın kullanımı son derece önemli fakat çoğu okulda projeksiyon yok. Projeksiyon olan okullarda da idare kullanılmasına izin vermiyor. Bunun yanında bir de sınıfların kalabalık olması problemi var. Özellikle kenar okullarda sınıfların olması gerekenden çok daha fazla kalabalık olduğunu düşünüyorum. Bu kadar kalabalık sınıflarda öğretmenin öğrencilerle acına uygun şekilde ders işlemesi mümkün değil. Ayrıca sınıfların da yüz ölçüm olarak olması gerekenden dar olduğunu düşünüyorum. Özellikle coğrafya konularını işlerken sınıfın ferah bir ortam haline getirilmesi bence çok önemli. Bir de görsel materyallerin kullanılmamasının Coğrafya konularının öğretimini son zorlaştırdığının düşünüyorum (st. 915-926) biçiminde görüş belirtmiştir.*

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı okullarında Coğrafya konularını işlerken kullanabilecekleri yeterli araç-grecin bulunmadığını ifade etmiş, kendi imkanlarıyla sağladıklarının sa yetersiz kaldığını söylemişlerdir. Ayrıca sınıf mevcutlarının olması gerekenden çok daha fazla kalabalık olmasının derslerin işlenmesini oldukça zorlaştırdığını ve özellikle Coğrafya konularını amacına uygun şekilde kavratmada yetersiz kaldıklarının ifade etmişlerdir.

Araştırmanın bu bulgusu, Elmas’ın (2006) yaptığı araştırmanın Coğrafya ğretiminin temel sorunları bulgusu ve Nałcacı’nın (2006) yaptığı araştırmanın 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programının değerlendirilmesi bulgusu ile örtüşmektedir. Bu iki araştırmada okullardaki araç-gereç eksikliklerinin konuların öğretimini güçleştirdiği ve sınıf mevcutlarının kalabalık olmasının öğretmenlerin işlerini zorlaştırdığı ifade edilmektedir.

3.1.6. Öğretmenlerin “ Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişki Neler Düşünüyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Görüşmeye katılan öğretmenlere altıncı olarak “Sosyal Bilgiler dersi içerisinde Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin neler düşünüyorsunuz” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 8’ de gösterilmiştir.

Çizelge 8

Öğretmenlerin “ Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunların Çözümüne İlişki Neler Düşünüyorsunuz” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Sosyal Bilgiler dersi içerisinde Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunların çözümüne ilişkin neler düşünüyorsunuz?	f
Öğrencilerin faydalanabileceği okul gezileri düzenlenmeli	22
7.sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı sadeleştirilmeli	22
6.sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı, öğrenci seviyelerine uygun hale getirilmeli	18
Tarih ve Coğrafya ayrı dersler olmalı	17
Öğretmenlere hizmetiçi seminerler verilmeli.	15
Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders saati sayısı artırılmalı	11
Okullarda tıpkı fen laboratuvarı gibi Sosyal Bilgiler laboratuvarı olmalı	10
Ailelerin Sosyo-ekonomik seviyeleri yükseltilmeli	5
Bu konuda yazılan tezler dikkate alınmalı	1

Çizelge 8’de görüldüğü gibi bu soruya öğretmenlerden 22’si “Öğrencilerin faydalanabileceği okul gezileri düzenlenmeli”, 22’si “7.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı sadeleştirilmeli”, 18’i “6. sınıf Sosyal Bilgiler programı öğrencilerin seviyelerine uygun hale getirilmeli, 17’si Tarih ve Coğrafya ayrı ders olmalı”, 15’i “öğretmenlere hizmetiçi seminerler verilmeli”, 11’i “Sosyal Bilgilerin haftalık ders sayısı artırılmalı”, 10’u “Okullarda tıpkı fen laboratuvarı gibi Sosyal Bilgiler laboratuvarı olmalı”, 5’i “Ailelerin sosyo-ekonomik seviyeleri yükseltilmeli”, 1’i “Yazılan tezler yeterince değerlendirilmeli ve önlemler alınmalı” biçiminde yanıt vermişlerdir. Ayrıca görüşmeye katılan öğretmenlerin tümü öğrencilerin faydalanabilecekleri okul gezilerinin düzenlenmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Kendisiyle görüşme yapılan öğretmenlerin yarısından fazlası 6. sınıf Sosyal bilgiler öğretim programının olması gerekenden çok daha ağır olduğunu ve bu programda yer alan Coğrafya konularını kavratmada güçlükler yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Görüşmeye katılan öğretmenler 6. sınıfların yeni Sosyal Bilgiler öğretim programını incelediklerini fakat bu yeni programda da istedikleri değişiklikleri bulamadıklarını belirtmişlerdir. Çünkü yeni programın öğrencilerle bireysel olarak ilgilenmeyi gerektirdiğini fakat mevcut okullarda sınıfların kalabalık olmasının bu durumu engelleyeceğini ve amaca ulaşma da problemler yaşayacaklarını belirtmişlerdir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerden Saniye Hanım “ Özellikle 7. sınıfların ders programı çok ağır yetiştirmekte zorluk çekiyorum. 6. ve 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler programı tekrar gözden geçirilmeli, öğrencilerin seviyelerine uygun hale getirilmeli. Okulumuzda yeterince gezi-gözlem yapılmıyor öğrenciler görmedikleri bir yeryüzü şeklini nasıl kavrayabilirler. Harita imkanlarımız iyileştirilmeli ayrıca okullardaki projeksiyon sayısı artırılmalı ve öğretmenlerin kullanmasına izin verilmeli. Ayrıca bu konuya ilişkin yazılan tezler Milli Eğitim tarafından değerlendirilmeli ve elde edilen bulgular dikkate alınmalı”(st. 415-421) biçiminde yanıt vermiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerden Koray öğretmen “ Coğrafya konuları öğretilirken öğrencilerin doğayla iç içe olması çok önemli bu yüzden okul gezilerine öncelik

verilmeli ayrıca 7. sınıf Sosyal Bilgiler programı gözden geçirilerek yoğunluğu azaltılmalı. Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders saati sayısı artırılmalı. Okullarda fen laboratuvarı gibi Sosyal Bilgiler laboratuvarı olmalı ve dersler bu laboratuvarda işlenmeli. Öğrenci ailelerinin sosyo-ekonomik seviyeleri mutlaka yükseltilmeli(st. 580-590) biçiminde yanıt vermiştir.

Ayşe öğretmen “Öncelikle yapılması gereken 7. sınıf Sosyal Bilgiler programının gözden geçirilerek sadeleştirilmesi ve bu programda Coğrafya konularına daha fazla yer verilmesidir. Ayrıca her okula Sosyal Bilgiler laboratuvarı kurulmalı ve dersler burada gerekli araç gereçlerle birlikte işlenmeli. Buna ek olarak haftalık ders saatinin yükseltilmesi gerektiği taraftarıyım, ayrıca Tarih ve Coğrafya ayrı dersler olmalı (st. 715-721) biçiminde yanıt vermiştir.

Görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı, Coğrafya konularının öğretiminde mutlaka gezi gözlem yönteminin kullanılması gerektiğini ve ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgilere programının sadeleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca görüşmeye katılan öğretmenlerden bazıları Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders sayısının artırılması gerektiğini savunmuşlardır. Kendisiyle görüşme yapılan öğretmenlerin bazıları ise okullarda Sosyal Bilgiler laboratuvarı olması gerektiğini ve Sosyal Bilgiler derslerinin burada işlenmesi gerektiğini savunmuşlardır.

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde öğretmen görüşlerine bağlı olarak elde edilen bulgular dikkate alınarak Sosyal Bilgiler dersinde Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Ayrıca elde edilen bulgulara bağlı olarak ileri araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

4.1. Sonuçlar

Bu bölümde, öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler dersinde Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular ve bulgulardan ortaya çıkan sonuçlar verilmiştir. İlköğretim ikinci basamağında Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin Coğrafya konularının öğretiminde genel olarak ne gibi sorunlarla karşılaştıkları, Sosyal Bilgiler öğretim programından kaynaklanan sorunların neler olduğu, öğretmen yeterliliklerinden kaynaklanan sorunların neler olduğu, öğrenci yeterliliklerinden kaynaklanan sorunların neler olduğu, okulun fiziksel olanaklarından kaynaklanan sorunların neler olduğu belirtilmiştir. Yine ilköğretim ikinci basamağında Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin bu sorunların çözümüne ilişkin belirttikleri görüşlere de aşağıda yer verilmiştir.

4.1.1. Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Yer Alan Coğrafya Konularının Öğretiminde Genel Olarak Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

- Öğretmenlerin tamamının öğrencilerin derse hazır gelmediği konusunda görüş belirttikleri görülmüştür. Ayrıca sınıfların kalabalık olmasının da sorun olduğu ulaşılan bir diğer sonuçtur.
- Kendileriyle görüşme yapılan öğretmenlerin hemen hemen tümünün Sosyal Bilgiler dersinde Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan en önemli sorunun 7. sınıflarda öğretim programının yoğunluğu, 6. sınıflarda ise öğretim programının öğrenci seviyelerine uygun olmadığı görüşünde oldukları ortaya çıkmıştır.

- Görüşme yapılan öğretmenlerin, Coğrafya konularının sınıf ortamında öğrencilere kavratılmasının çok zor olduğu konusunda hem fikir oldukları görülmüştür.
- Coğrafya konularının öğretiminde görsel materyallerin son derece önemli olduğu, araç gereç eksiklikleri bulunan okullarda bu sorunun ön plana çıktığı öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda ortaya çıkmıştır.
- Öğretmenlerle yapılan görüşmede ulaşılan bir diğer sonuç ise, sosyo-ekonomik düzeyleri düşük ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgilenmediği ve bu durumun çocuğun psikolojisini olumsuz etkilediği ve bu olumsuzluğu derse yansıttığıdır.
- Bazı öğretmenlerin okul idaresiyle yaşadığı problemler ve bu problemlerin derse yansması ortaya çıkan bir diğer sonuçtur.

4.1.2. Öğretim Programından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

- Kendisininle görüşme yapılan öğretmenlerin tümü 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının yoğun olduğu ve bu nedenle konuların yetiştirilmesi için olması gerekenden daha hızlı işlendiği biçiminde görüş belirttikleri görülmüştür.
- Görüşmeye katılan öğretmenlerin 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının öğrenci seviyelerinin üstünde olduğu bu nedenle konuları kavratmada güçlükler yaşandığı biçiminde görüş belirttikleri görülmüştür.
- Kimi öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde yer alan konuların yoğun olması nedeniyle haftalık ders saatinin yeterli gelmediği biçiminde ortak görüş belirttikleri görülmüştür.
- Kimi öğretmenlerin ise Tarih ve Coğrafya konularının birlikte verilmesinin sorun olarak ortaya çıktığını belirttikleri görülmüştür.
- Görüşmeye katılan öğretmenlerin kimilerinin ise konuların gerektiği biçimde sıralanmadığı biçiminde görüş belirttikleri görülmüştür.

4.1.3. Öğretmen Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

- Branşı Tarih olan öğretmenlerin Coğrafya konularını kavratmada güçlükler yaşadıkları, öğretmen görüşlerine bağlı olarak ortaya çıkan bir sonuçtur.
- Öğretmenlerle yapılan görüşmede, görev süresi fazla olan öğretmenlerin klasik yöntemlerden vazgeçemedikleri yine aynı öğretmenlerin araç gereç kullanımında yetersiz kaldıkları biçiminde görüş belirttikleri görülmüştür.
- Kimi öğretmenlerin, öğrencinin saygısını kazanamadıkları bu durumun bir sorun olarak ortaya çıktığı ulaşılan bir diğer sonuçtur.
- Kendisiyle görüşme yapılan bazı öğretmenlerin, öğretmenler gerekli psikolojik desteği alamıyor bu da öğretmenin derse adapte olmasını olumsuz yönde etkiliyor biçiminde görüş belirttikleri görülmüştür.
- Görüşmeye katılan kimi öğretmenlerin, öğretmenler zamanında derse girmiyor biçiminde görüş belirttikleri tespit edilmiştir.
- Öğretmenlerin lisansüstü eğitime yönelmemesi de sorun olarak ortaya çıkmıştır.

4.1.4. Öğrenci Yeterliliklerinden Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

- Kendisiyle görüşme yapılan öğretmenlerin büyük bir kısmı, öğrencilerin derse hazır gelmediklerini bu durumundan kaynaklanan birçok sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.
- Görüşme yapılan bazı öğretmenler ise öğrencilerin sabah kahvaltı yapmadan derse gelmelerinin önemli bir sorun olduğu konusunda hem fikir oldukları ortaya çıkmıştır.
- Öğrencilerin gerekli rehberlik hizmetlerini yeterince alamamaları ve dersleri anlamada yetersiz kalmaları orta çıkan bir diğer sonuçtur.
- Kimi öğrencilerin düzeylerinin konuları anlamada yetersiz kalmaları ve yine bazı öğrencilerin derse kitap getirmemeleri önemli sorunlar olarak görülmektedir.

- Öğrencilerin not tutma alışkanlığının olmaması ve bu nedenle tekrar yapmakta zorlanmaları bir diğer sorun olarak ortaya çıkmıştır.

4.1.5. Okulun Fiziksel Olanaklarından Kaynaklanan Sorunlara İlişkin Sonuçlar

- Kendisiyle görüşme yapılan öğretmenlerin büyük bir kısmı okullarında projeksiyon olmadığını bunun yanında Coğrafya konularının öğretiminde görselliğin çok önemli olduğunu bu nedenle sorunlar yaşadıklarını belirtmiştir.
- Öğretmenlerin kendi imkanlarıyla hazırladıkları materyallerin yeterli olmadığı ortaya çıkan bir diğer sonuçtur.
- Kimi öğretmenlerin yeni yapılan okullarda araç-gereç eksiklikleri olduğu konusunda görüş birliğine vardığı görülmüştür.
- İlköğretim okullarının resmi hiçbir gelirinin olmaması ortaya çıkan bir diğer sorundur.
- Okulların gezi imkanlarının yetersiz olmasının sorun olarak görüldüğü ulaşılan bir diğer sonuçtur.
- Görüşme yapılan öğretmenlerden kimileri okullarda sınıfların küçük; fakat öğrenci sayılarının fazla olduğunu ve bu durumun büyük bir sorun olduğunu belirtmiştir.
- Kimi okullarda öğrencilerin etkinlik yapabilecekleri bir bahçenin olmaması ortaya çıkan diğer bir sorun olarak belirtilmiştir.

4.1.6. Yaşanan Sorunların Çözümüne İlişkin Sonuçlar

Kendisiyle görüşme yapılan öğretmenlerin, yaşanan bu sorunların çözümüne ilişkin görüş ve önerileri şöyledir;

- Görüşme yapılan öğretmenlerin tamamı Sosyal Bilgiler öğretim programının çok yoğun olduğunu ve bir an önce özellikle 7. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının sadeleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

- Görüşme yapılan öğretmenlerin büyük çoğunluğu 6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programının öğrencilerin seviyelerine uygun hale getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.
- Görüşme yapılan öğretmenlerin kimileri Tarih ve Coğrafyanın ayrı dersler olması gerektiğini ifade etmişlerdir.
- Görüşme yapılan öğretmenlerin bazıları ise Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlere gerekli psikolojik desteğin sağlanması ve derste yapabilecekleri etkinliklerle alakalı hizmet içi seminerler verilmesi gerektiği konusunda düşünce belirtmişlerdir.
- Görüşme yapılan öğretmenlerin bir bölümü ise araç gereç kullanımında yetersiz kalan öğretmenlere gerekli desteğin ve eğitimin verilmesi gerektiği konusunda düşünce ortaklığına varmışlardır.
- Görüşmeye katılan öğretmenlerin büyük bir bölümü, öğrencilerin fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının giderilmesi gerektiğini ayrıca öğrencilerin derse hazır gelip not tutma alışkanlığını edinmeleri gerektiğini savunmuşlardır.
- Öğrenci ailelerinin sosyo-ekonomik seviyelerinin yükseltilmesi için gerekli çalışmaların yapılması gerektiği ise ortaya çıkan bir diğer sonuçtur.
- Kendisiyle görüşme yapılan öğretmenlerin büyük bir kısmı okullarda araç-gereç eksiklikleri olduğunu ve bu eksikliklerin bir an önce giderilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.
- Ayrıca Coğrafya konularının kavratılmasında görsellik son derece önemlidir. Bu yüzden okulların ekonomik sıkıntıları giderilerek öğrencilerin yararlanabilecekleri okul gezilerine ağırlık verilmesi gerektiği görüşmeye katılan öğretmenlerin tamamı tarafından belirtilmiştir.

4.2. Öneriler

4.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının İçeriğine Yönelik Öneriler

- 7. sınıf Sosyal Bilgiler programı gözden geçirilerek yoğunluğu azaltılmalı ayrıca program öğrenci seviyelerine uygun hale getirilmelidir.

- 6. sınıf Sosyal Bilgiler programı öğrencilerin içerisinde buldukları dönem dikkate alınarak sadeleştirilmelidir.
- Konular öğretme-öğrenme kuramlarına uygun biçimde sıralanmalıdır.
- Tarih ve Coğrafya ayrı dersler olarak verilmelidir.

4.2.2. Öğretmen Yeterliliklerine Yönelik Öneriler

- Görev süreleri fazla olan öğretmenlerin, yeni yöntem ve teknikleri kullanabilmeleri için hizmet içi seminerler düzenlenmeli ve bu öğretmenlerin klasik yöntemleri daha az tercih etmeleri sağlanmalıdır.
- Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlere gerekli psikolojik destek sağlanmalı ve öğretmenlerin yıpranmaları bu yolla engellenmelidir.
- Öğrencilerin saygısını kazanma konusunda zorlanan öğretmenlere bu konuda hizmet içi seminerler verilmelidir.
- Öğretmenlerin derslere zamanında girmeleri sağlanmalıdır.
- Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenler lisansüstü eğitime yönlendirilmelidir.

4.2.3. Öğrenci Yeterliliklerine Yönelik Öneriler

- Öğrencilerin derslere hazır gelmeleri sağlanmalı ve öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri dikkate alınarak ders işlenmelidir.
- Öğrencilerin derse girerken gerekli fiziksel ve ruhsal doyumu sağlamış olmaları için ailelerin gereken özeni göstermeleri gereklidir. Bu konuda ailelere gerekli eğitim verilmelidir.
- Öğrencilerin derse gelirken gerekli araç ve gereçleri getirmeleri sağlanmalıdır.
- Öğrencilere gerekli rehberlik hizmetleri aksatılmadan verilmelidir.

4.2.4. Okulun Fiziksel Olanaklarına Yönelik Öneriler

- Coğrafya konularının öğretiminde görsel materyallerin çok önemli olması nedeniyle bu yöndeki eksiklikler giderilmeli ayrıca okullarda projeksiyon kullanımı yaygınlaşmalıdır.
- Okullarda Sosyal Bilgiler laboratuvarı oluşturulmalı ve dersler burada işlenmelidir.
- Okullardaki maddi yetersizlikler giderilerek öğrencilerin yararlanabileceği okul gezileri düzenlenmeli ve öğrencilerin Coğrafyayı doğal ortamda öğrenmeleri sağlanmalıdır.
- Okullara resmi ödenek ayrılarak maddi sıkıntıları giderilmelidir.
- Okullardaki araç-gereç eksiklikleri giderilmelidir.
- Öğrencilerin her türlü etkinliği rahatça yapabilecekleri alanlar hazırlanmalı ve Sosyal Bilgiler dersi gerekirse bu alanda işlenmelidir.
- Okul binalarında yer alan derslikler genişletilmeli ve sınıf mevcutları gerekli standartlara indirilmelidir.

EKLER**EK**

1. VALİLİK İZİN BELGESİ.....67
2. ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU.....68
3. GÖRÜŞME TAKVİMİ.....71
4. GÖRÜŞME KODLAMA ANAHTARI.....72

EK-1

TC.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI :B.08.4MEM.4.26.00.02.311 /(
KONU : Anket Uygulama İzni

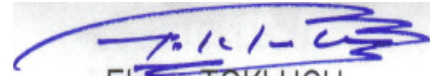
2010-2005* 29434

VALİLİK MAKAMINA

Anadolu Üniversitesi Rektörlüğünün 07.10.2005 gün ve 8852 sayılı yazılarında; Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek Lisans Programı öğrencisi Gökmen SALİK, "Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri" başlıklı tez çalışması için 2005-2006 güz döneminde İlimiz Merkez İlköğretim Okullarında uygulamak yapması istenmektedir.

Adı geçen Yüksek Lisans Programı öğrencisinin İlimiz Merkez İlköğretim Okullarında uygulama yapması Müdürlüğümüze bilgi verilerek kaydıyla uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ekrem TOKLUCU
Milli Eğitim Müdürü

OLUR

Ekrem BALLI (Vali yardımcısı) Vali a.

19.10.2005

EK-2
ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU
SÖZLEŞME

Sevgili meslektaşım;

Öncelikle görüşme için zaman ayırmanıza teşekkür ederim.

Bu araştırmayı Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğünden almış olduğum resmi izinle yapıyorum. “Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Konularının Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğretmen Görüşleri” başlıklı araştırmam için sizlerin görüş ve önerilerinizi almak istiyorum. Sizin görüş ve önerileriniz bu araştırmanın temelini oluşturacaktır.

Sosyal Bilgiler dersinde Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüş ve önerilerinizi almak için sizlerle kişisel olarak görüşmeler yapmayı planlıyorum. Görüşmemiz yaklaşık 30 dakika sürecektir. Görüşmemiz sırasında konuşmamızın bölünmemesi ve sizden rica ettiğim sürenin aşılmaması için teyp kaydı yapmak istiyorum. Görüşmenin kaydını benim dışımda kimsenin dinlemeyeceğine ve verdiğiniz bilgilerden dolayı size hiçbir şekilde rahatsızlık vermeyeceğime söz veriyorum.

Araştırma verileri siz istediğiniz taktirde size tarafımca ulaştırılacaktır.

Tüm bu açıklamaları okuyarak, sizin bu çalışmaya gönüllü olarak katıldığınıza ve benimde verdiğim sözleri tutacağıma dair bu sözleşmeyi imzalamamızın uygun olacağını düşünüyorum.

Araştırmacı

Görüşülen

Gökmen SALİK

.....

E-mail: gsalik@anadolu.edu.tr

Tel: 0505 354 03 16

İmza

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE COĞRAFYA KONULARININ ÖĞRETİMİNDE
KARŞILAŞILAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİNE İLİŞKİN
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

1.KİŞİSEL BİLGİLER

a. Kadın

b. Erkek

2. Mesleki Deneyiminiz

a. 1-5 yıl

b. 6-10 yıl

c. 11-15 yıl

d. 16-20 yıl

e. 21 yıl ve üzeri

2. GÖRÜŞME SORULARI

1. Sosyal Bilgiler Programında yer alan Coğrafya konularının öğretiminde genel olarak ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz?
2. Coğrafya konularının öğretiminde *Sosyal Bilgiler Öğretim Programından* kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?
3. Coğrafya konularının öğretiminde *öğretmen yeterliliklerinden* kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?
4. Coğrafya konularının öğretiminde *öğrenci yeterliliklerinden* kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?
5. Coğrafya konularının öğretiminde *okulun fiziksel olanaklarından* kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?
6. Coğrafya konularının öğretiminde karşılaştığınız sorunların çözümüne ilişkin görüş ve önerileriniz nelerdir?

EK-3**GÖRÜŞME TAKVİMİ**

Adı Soyadı	Görüşme Tarihi	Görüşme Saati	Kaset No
Dilaver Bey	21.09.2005	17:15-17:50	1A
Rafet Bey	22.09.2005	13:00-13:30	1A
Ayla Hanım	02.10.2005	14:00-14:25	1A
Saniye Hanım	02.10.2005	14:30-15:00	1B
Esra Hanım	02.10.2005	15:10-15:45	1B
Zeliha Hanım	09.10.2005	16:00-16:35	1B
Asuman Hanım	10.10.2005	15:50-16:25	2A
Koray bey	27.10.2005	15:10-15:45	2A
Volkan Bey	28.10.2005	10:05-10:30	2A
Hande Hanım	01.11.2005	10:35-11:00	2B
Murat Bey	09.11.2005	12:30-12:55	2B
Mustafa Bey	10.11.2005	13:00-13:30	3A
Nihal Hanım	11.11.2005	15:10-15:40	3A
Nuray Hanım	11.11.2005	15:45-16:20	3B
Güliden Hanım	27.02.2006	12:20-12:35	3B
Vedat Bey	27.02.2006	12:35-13:00	4A
Ahmet Bey	27.02.2006	13:00-13:25	4A
Zeynep Hanım	04.03.2006	14:00-14:20	4B
Nilüfer Hanım	05.03.2006	13:50-14:15	4B
Aytaç Bey	07.03.2006	15:00-15:25	5A
İnci Hanım	08.03.2006	15:00-15:20	5A
Yavuz Bey	10.03.2006	12:20-12:50	5B

EK-4

GÖRÜŞME KODLAMA ANAHTARI

Görüşme Numarası:

Kodlamaları, ilgili seçenekleri (a,b,c...) yuvarlak içine alarak yapınız.

1. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan Coğrafya konularının öğretiminde genel olarak ne gibi sorunlarla karşılaşılıyorsunuz?
 - a. Sınıflar kalabalık olması dersin işlenmesini olumsuz yönde etkilemektedir.
 - b. 7. sınıf Sosyal Bilgiler programı çok yoğun.
 - c. Araç-gereç eksiklikleri var.
 - d. Öğrenciler, Coğrafya konularını anlamakta güçlük çekmektedir.
 - e. Ailelerin ilgisiz kalması çocukları olumsuz yönde etkilemektedir.
 - f. 6. sınıf Sosyal Bilgiler programı öğrenci sevilerinin üzerindedir.
 - g. Okul idaresiyle sorunlar yaşamaktayım.
 - h. Öğrenciler derse ilgisiz kalmaktadır.
 - ı. Öğrencilerin Sosyo-ekonomik seviyeleri düşük.
 - i. Branşı Coğrafya olmayan öğretmenler konuların öğretiminde yetersiz kalmaktadır.
 - j. Kimi öğretmenler ders araç-gereçlerini iyi kullanamamaktadır.
 - k. Okulun fiziksel olanakları yeterli değil.
 - l. Haftalık ders saati yetersiz.
 - m. Yaşanan maddi sorunlar dersi olumsuz etkilemektedir.
 - n. Sosyal Bilgiler programında tarih konularına ağırlık verilmektedir.

2. Coğrafya konularının öğretiminde Sosyal Bilgiler Öğretim Programından kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?
7. sınıf Sosyal Bilgiler Programının yoğun olması konuların yetiştirilmesini zorlaştırmaktadır.
 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı öğrenci seviyelerinin üzerinde olması konuların verilmesini zorlaştırıyor.
 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programında tarih konularına ağırlık veriliyor.
 - Sosyal Bilgiler Programı ezbere dayanıyor. Öğrenci pasif, öğretmen aktif konumda yer alıyor.
 - Konular yerleştirilirken öğretme-öğrenme ilkeleri göz önünde bulundurulmuyor.
3. Coğrafya konularının öğretiminde öğretmen yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?
- Mezuniyet branşı Coğrafya olmayan öğretmenler, konuların öğretiminde zorluklar yaşıyor.
 - Kimi öğretmenler araç-gereç kullanmada yetersiz kalıyor.
 - Öğretmenler yeni öğretme-öğrenme tekniklerinden haberdar olmuyor.
 - Kimi öğretmenler yeni öğretme-öğrenme tekniklerini sınıflarda uygulamakta yetersiz kalıyor.
 - Kimi öğretmenler, öğrencilerle iletişim kurmada zorluklar yaşıyor.
 - Öğretmenlerin okul idaresiyle yaşadığı problemler dersleri olumsuz etkiliyor.
 - Öğretmenler lisansüstü eğitime yönelmiyor.
 - Kimi öğretmenler yeniliklere kapalı kalıyor.
 - Kimi öğretmenler, öğretmenlik niteliğine sahip değil.

4. Coğrafya konularının öğretiminde öğrenci yeterliliklerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleriniz nelerdir?

- a. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeyleri yeterli değil.
- b. Öğrencilerin not tutma alışkanlıkları yok.
- c. Öğrenciler derse aç geliyor.
- d. Öğrencilerin zeka seviyeleri yeterli değil.
- e. Öğrenciler derse öğrenme konusunda istekli davranmıyor.
- f. Öğrenciler sınıf ortamında ders işlemekten hoşlanmıyor.
- g. Öğrenciler derste, motivasyon sorunu yaşıyor.
- e. Öğrenciler Coğrafya konularını anlamada yetersiz kalıyor.
- f. Öğrenciler derse hazır gelmiyor.
- g. Öğrenciler derse araç-gereç getirmiyor.

2. Coğrafya konularının öğretiminde okulun fiziksel olanaklarından kaynaklanan sorunlara ilişkin neler düşünüyorsunuz?

- a. Okullarda araç-gereç eksiklikleri var.
- b. Sınıflar yeterli büyüklükte değil.
- c. Kimi okullarda oyun bahçesi yetersiz.
- d. Okulların maddi olanakları gezi-gözlem yapılması için yeterli değil.
- e. Kimi okullarda projeksiyon kullanılmıyor.
- f. Okulların dış görünüşleri çekici değil.
- g. Kimi okullarda ısınma ve temizlik sorunları var.
- h. Kimi okullarda etkinlik yapabilecek salon vb. alanlar yok.
- i. Kimi okullarda öğretmen eksiklikleri var.

6. Coğrafya konularının öğretiminde karşılaştığınız sorunların çözümüne ilişkin görüş ve

önerileriniz nelerdir?

- a. 7. sınıf Sosyal Bilgiler Programı sadeleştirilmeli.
- b. 6. sınıf Sosyal Bilgiler Programı öğrenci seviyelerine uygun hale getirilmeli.
- c. Okullardaki araç-gereç eksiklikleri giderilmeli.
- d. Öğrencilerin faydalanabileceği okul gezileri düzenlenmeli.
- e. Öğrenci ailelerinin okulla ilişki kurmaları sağlanmalı.
- f. Öğretmenlere yeni öğretme-öğrenme teknikleri konusunda seminerler verilmeli.
- g. Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders saati sayısı artırılmalı.
- ğ. Öğrencilerin not tutma alışkanlığı edinmesi sağlanmalı.
- h. Okullarda Sosyal Bilgiler Laboratuvarları oluşturulmalı.
- ı. Okulların fiziksel eksiklikleri giderilmeli.
- j. Öğretmenlerin kendilerini yenilemeleri sağlanmalı.
- k. Öğretmenlerin okul araç ve gereçlerini erkin bir biçimde kullanmaları sağlanmalı.

KAYNAKÇA

“A Vision of Powerful Social Studies Teaching and Learning”, (2007), İnternet adresi: <http://socialstudies.org/positions/powerful/>, Erişim Tarihi: 03.02.2007.

Akyol, Çağatay. “Coğrafya Eğitiminde Gelişmeler ve Temel Sorunlar.”
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Altunışık. Remzi, Recai Coşkun, Engin Yıldırım ve Serkan Bayraktaroğlu. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**. Adapazarı: Sakarya Kitapevi, 2001.

Alkan, Cevat. **Eğitim Ortamları**. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi, 1979.

Bakeman, R ve J. M. Gottman. *Observing Interaction: Introduction to Sequential Analysis*. (2. Ed.). Cambridge: Cambridge University Press. 1997 (Türnüklü, 2000, s. 561’ deki alıntı)

Balcı, Rıza. **İletişim ve Görüşme Teknikleri**. Eylül Yayınevi, 2001.

Baydil, Emin. **Coğrafyaya Giriş**. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2003.

Berg, Bruce, L. **Qualitative Research Methods For The Social Sciences**. Boston: Allyn&Bacon, 1998.

Binbaşıoğlu, Cavit. **Eğitim Psikolojisi**. Dokuzuncu basım. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınları, 2005.

R. C. Bogdan ve S. K. Biklen. **Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods**, London: Ally & Bacon, 1992.

Budanur, Tülay. "Coğrafya Öğretiminde Görsel Araçlardan Grafiklerin Etkili ve Yerinde Kullanımı (Türkiye'de Nüfus Konuları Örneği İle)." Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004.

Cresswell, John, W. **Research Design Qualitative & Quantitative Approaches**. Thousand Oaks, California: Sage publications, 1994.

De Martonne, Emanuel. **Geographical Review**. 46, 2: 277-279, 1954.

Demiralp, Nurcan. "Coğrafya Öğretiminde Gösteri Yöntemi Kullanılarak ve Harita ve Küre Kullanım Becerilerinin Geliştirilmesi." Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006

Deveci, Handan. **Sosyal Bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Akademik Başarılarına ve hatırlama Düzeylerine Etkisi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 2003.

Doğan, İsmail. "Bilim Politikası ve Sosyal Bilimler", **Eğitim ve Bilim**. 10,57: 38-42, Eylül 1985.

Doğanay, Hayati. **Coğrafya'da Metodoloji**. Milli Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Kitapları Dizisi 187, Ankara: 1993.

Elibüyük, Mesut. **Matematik Coğrafya**. Ankara: Ekol Yayınevi, 1998.

Elmas, Huriye. “Coğrafya Öğretiminde Sorunlar ve Çözüm Önerileri.”
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, 2006.

Erden, Münire. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Alkım Yayınevi

Ekiz, Durmuş. **Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş**. Ankara: Anı
Yayıncılık, 2003.

Erinç, Sırrı. **Ortam Ekolojisi ve Degradasyonel Ekosistem Değişiklikleri**. İstanbul
Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No:1, İstanbul:
1984.

Frew, Jhon. **Geography Fieldwork**. London, Nelson: 1993.

Gelişmiş Ülkelerde Coğrafya Öğretimi ve Önemi (2006), İnternet adresi:
[//www.gefad.edu.tr/](http://www.gefad.edu.tr/), Erişim tarihi: 17.01.2007.

Güler, Funda. “Coğrafya Eğitimi ve Sorunları”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Güngör, Gülden. “Coğrafya Öğretiminde Yaratıcı Düşünme Teknikleri Kullanımının
Öğrenci Başarısına Etkisi.” Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi. Ankara: Gazi
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006

Güngördü, Ersin. **Eğitim Fakülteleri İçin Coğrafyada Öğretim Yöntemleri İlkeler ve Uygulamalar**. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2002.

_____. **Liselerde Coğrafya Dersi Öğretimi**. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2001.

_____. **Coğrafya'da Öğretim Metodu, İlkeler ve Uygulamalar**. 4. Baskı, Ankara: Copy Star, 1992.

İzbırak, Reşat. **Coğrafyada Metodoloji**. Ankara: MEB Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 187, 1993.

_____. **Türkiye 2**. Ankara: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, No: 300, 1981.

Kaptan, Saim. **Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri**. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri, 1977.

Karasar, Niyazi. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: Nobel Yayınları. 1999.

Karabağ, Servet. **“Coğrafya Öğretmenlerinin Mesleki Nitelikleri”**, Türk Coğrafya Kurumu Coğrafya Kurultayı, Bildiriler Kitabı, Ankara: Gazi Kitapevi, 2003.

Kendal ve Glendinning F. **Learning Through Geography**. Indiana University Press, USA, 1994.

Kısakürek, Mehmet Ali. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Editör: Bekir Özer. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1987.

Mathers, Nigel, Nick Fox and Amanda Hunn. **Using Interviews in a Research Project**. Trent Focus Group, 1998.

McLuhan, Marshall. **Understanding Geography**. Cambridge: The MIT Press, 2001.

MEB. **İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Klavuzu. (Taslak Basım)**, Ankara: 2005.

Moffat, Maurice. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Çeviren: Nesrin Oran . İstanbul: Maarif Basımevi, 1957.

Nalçacı, Ahmet. “İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki Coğrafya Konularının Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi.” Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Özey, Ramazan. **Günümüz Dünya Sorunları**. İstanbul: Aktif Yayınları, 2004.

Özgül, İbrahim Ethem. **Görüşme İlke ve Teknikleri**. Ankara: Odak Ofset Matbaacılık, 1992.

Öztürk Cemil, Rahmi Otluoğlu. **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002.

“Robson C. Real World Research. Oxford: Blackwell Publishers Ltd., 1993”
(Türnüklü, 2000, s.561’ deki alıntı).

Seefeldt, Carol. **Social Studies for the Preschool-Primary Child**. Third edition.
Colombus: Merrill Publishing Company, 1989.

Slater, F. **Learning Through Geography**. USA, Indiana University Press, 1993.

Sönmez, Veysel. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Pegem Yayınları, 1994.

_____. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Anı Yayıncılık, 1994.

_____. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Anı Yayıncılık, 1997.

_____. **Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Anı Yayıncılık, 2002.

Sözer, Ersan. **Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilimlerin Öğretimi**. Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1998b.

_____. “Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri”,
Sosyal Bilgiler Öğretimi. Editör: Gürhan Can. Eskişehir: Anadolu
Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 1998a, ss. 15-39.

_____. “Öğretimde Strateji, Yöntem ve Teknikler”, **Öğretimde Planlama ve
Değerlendirme**. Editör: Mehmet Gültekin. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi
Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2001, ss. 96-120.

Sunal, Cynthia Szymanski and Mary Elizabeth Haas. **Social Studies for the Elementary and Middle Grades. A Constructivist Approach.** Boston: Allyn and Bacon, 2002.

Şahin, Cemalettin. **Coğrafyaya Giriş.** Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Öğretmen Kitapları Serisi: 1, 1998

_____. **Türkiye’de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar- Çözüm Önerileri).** Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003.

Turner, Thomas N. **Essentials of Elementary Social Studies.** Second edition. Boston: Allyn and Bacon, 1999.

Tümertekin, Erol. **Ekonomik Coğrafya.** İstanbul: İstanbul Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Yayınları, No. 2926,1994.

Türnüklü, Abbas. “Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme,” **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi.** 24: 543-559, 2000.

Uzuner, Yıldız. “Niteliksel Araştırmanın Özellikleri.” **IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri** 3. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 428-439, 1999.

Varış, Fatma. Eğitimde Program Geliştirme “**Teori ve Teknikler**”. Altıncı baskı. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık, 1996.

Wiegand, P. **Children and Primary Geography**. Cassell, London: 1993.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**.
Ankara: Seçkin Yayınları, 1999.

_____. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin
Yayınları, 2005.